

Příspěvek k městským počátkům Českého Brodu 2

Jan Frolík

1. Úvod

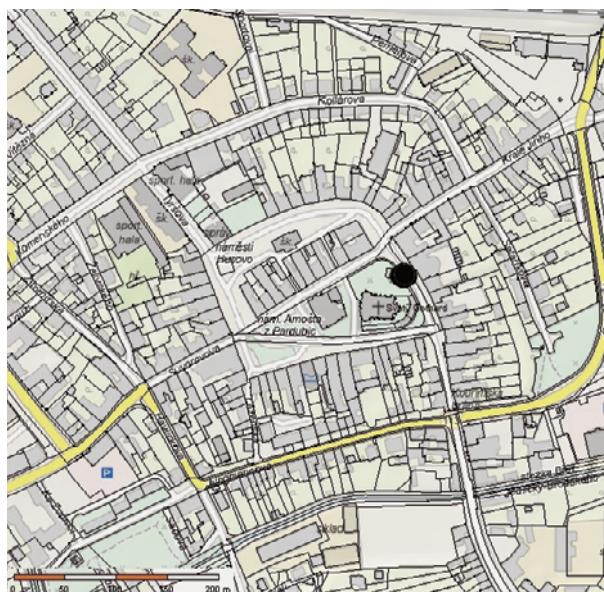
Systematické archeologické poznávání Českého Brodu probíhá od roku 1994 (Frolík 1996; 1998). Převážná část aktivit souvisela s evidencí a dokumentací archeologických situací v nejrůznějších výkopech pro rozličné inženýrské sítě (Frolík 2021; 2023a; 2025; Frolík et al. 2017). Charakteristickým rysem podobných archeologických situací a jejich dokumentace je malé množství získaného archeologického materiálu, event. jeho úplná absence (v dalším textu při popisu nálezové situace jsou proto uloženy, z nichž byl vyzvednut archeologický materiál, zvýrazněny, tučným písmem). Znamená to problém s časovým zařazením dokumentovaných situací. Významné omezení představuje také skutečnost, že nalezené objekty známe obvykle jen z úzkého průkopu a jejich interpretace je ztížena nebo může být (úspěšně) zpochybněna. Zjištění získaná z popsaných situací jsou však často jedinou možností, jak nahlédnout do minulosti konkrétního místa. Platí to především pro veřejná prostranství (náměstí, ulice). Na dokumentaci odhalovaných terénních situací bývá obvykle jen málo času a jen výjimečně se podaří prostor pro detailnější poznání konkrétního místa nebo rozšíření výkopu. Přesto nelze na archeologické poznávání podobných situací rezignovat, protože často představují první a nezdědka i poslední možnost pro získání potřebných informací. Příkladem takového místa je jihovýchodní část náměstí Arnošta z Pardubic, kde proběhla důkladná revitalizace, tj. obnova všech inženýrských sítí a dlažeb (obr. 1). Archeologická zjištění při tom učiněná byla publikována jen v omezené míře (Frolík 1996; 2025). Předkládaný příspěvek je zpřístupňuje úplně.

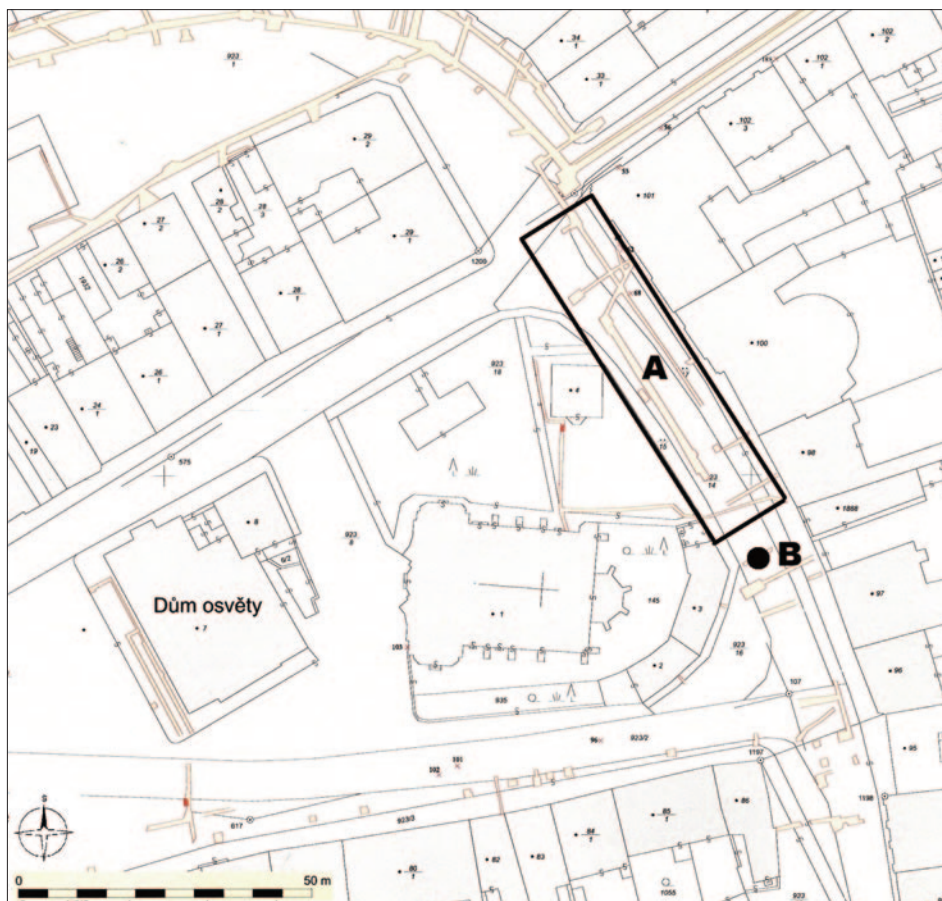
2. Historické zprávy

Nejstarší písemná zmínka o Českém Brodu je z roku 1289 ve formulářové sbírce biskupa Tobiáše z Bechyně, kdy byl Brod napaden a popleněn (Novák 1903, 27–29). Ze stejné doby (nebo jen o málo mladší) pochází další listina v téže sbírce, ve které je městečku „Brod“ přiděleno 20 lánů (Novák 1903, 124–125).

Obr. 1. Český Brod. Výřez z katastrální mapy. Černým bodem označena plocha s popisovanými archeologickými situacemi. Podklad ČÚZK, vyhotovil autor. Vlevo: poloha lokality na mapě Čech.

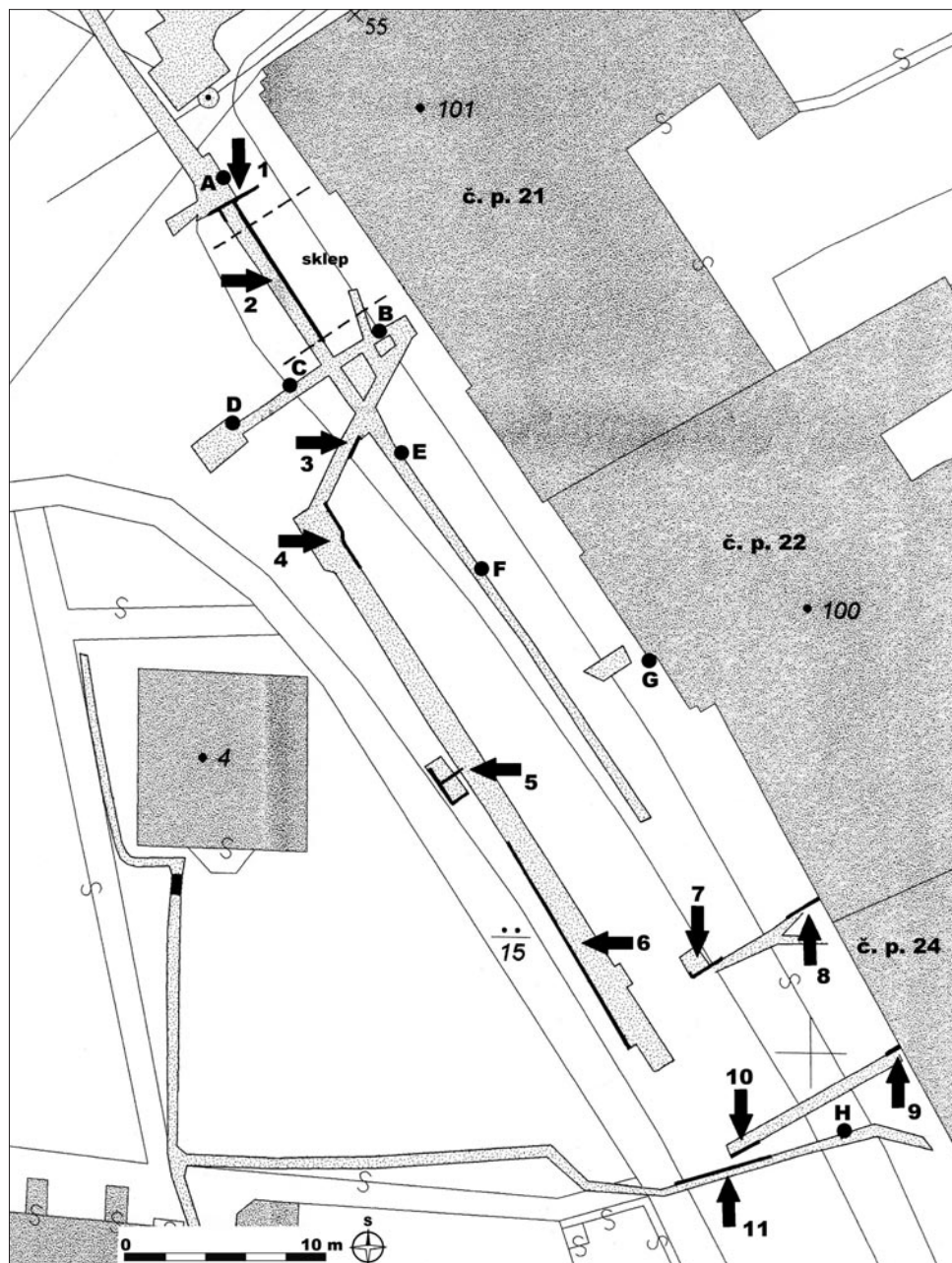
Obr. 2. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, východní část. Vyneseny sledované a dokumentované výkopy. A – výkopy hodnocené v textu; B – poloha zahloubené stavby/suterénu před č. p. 1384 (objekt 701). Podklad společnost PERES, vyhotovil autor.

Zajímavé je právo biskupa přenést případně sídlo/město na jiné místo. K roku 1301 nebo krátce po něm je řazena listina pražského biskupa Jana IV. z Dražic, kterou vysadil trhové městečko a stanovil příslušné platy (*CIM II*, č. 74, 140–141). Městečko není v listině jmenováno, ale obvykle se soudí, že se jednalo o Český Brod. Stejný problém je s listinou z roku 1303, kdy též biskup nejmenované trhové městečko osvobodil od placení úroků, aby mohlo být obnoveno a opevněno (*CIM II*, č. 75, 140–141). Lze tedy soudit, že městečko před tím postihla nějaká katastrofa. V roce 1315 byl Brod obsazen Ronovci, konkrétně pěti sty ozbrojenci (*Ebel – Frolík – Razím 1998*, 48). Jaké následky mělo toto obsazení na podobu města, nevíme. Počáteční vývojová etapa města se uzavřela v období arcibiskupa Arnošta z Pardubic, který nechal Český Brod opevnit. Mělo se tak stát v roce 1345 (historické údaje podle *Ebel – Frolík – Razím 1998*, 47–50).

3. Příčiny a průběh výzkumu

Text se zabývá archeologickými situacemi v části náměstí Arnošta z Pardubic, a to konkrétně výkopy, které byly provedeny ve vozovce a chodnících na jeho východním okraji, tj. před č. p. 21, 22 a 24 na východní straně a parkem se středověkou zvonící na straně západní (*obr. 2:A*). Na severní straně je omezen nárožím s ulicí Krále Jiřího, na straně jižní sahá k linii mezi č. p. 24 a č. p. 1384. Před č. p. 1384 byl dokumentován již dříve publikovaný objekt charakteru zahloubeného suterénu/zemnice (*obr. 2:B; Frolík 2025*).

Základním cílem výzkumu bylo získat poznatky o počátcích Českého Brodu jako vrcholné středověkého města a o eventuálním starším osídlení. Důležité bylo i sledování proměn náměstí jako veřejného prostranství. V období srpna až října 2002 byly dokumentovány terénní situace ve výkopech pro kanalizaci, vodovod, plynovod a kabely, a to v hlavních trasách (řadech) a přípojkách. Prioritu měly terénní výseky se zahloubenými objekty (OBJ01 až OBJ16; *obr. 3:1–11*), které jsou níže detailně popsány. Kromě toho byly pořizovány tzv. sloupcové diagramy (výřezy ze stratigrafie obvykle o délce 0,5 m) v mís-

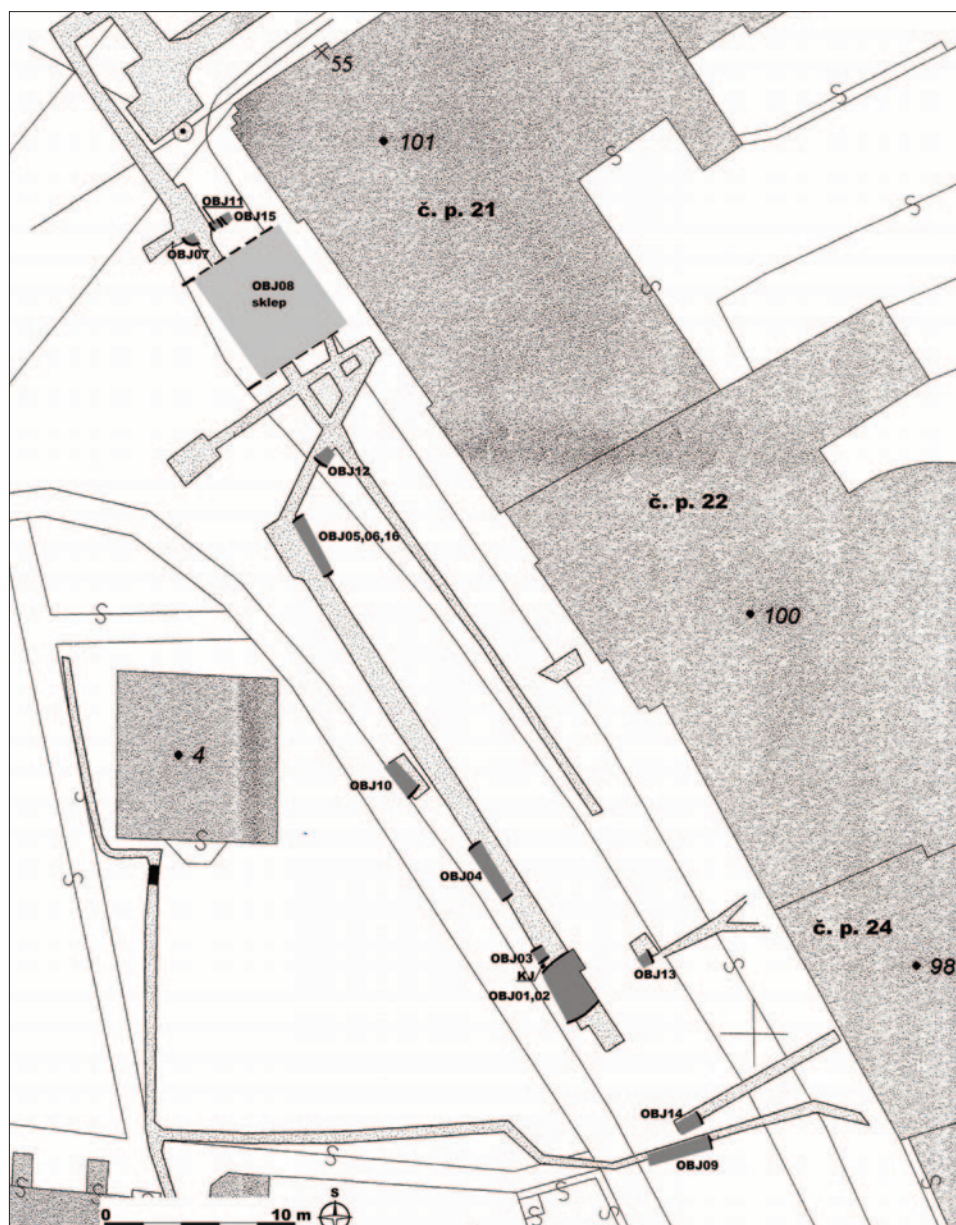

Obr. 3. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, východní část. 1–11 – poloha dokumentovaných řezů; A–H – poloha tzv. sloupcových diagramů. Podklad společnost PERES, vyhotovil autor.

tech, kde se obvykle uchovala jen sekvence novodobých úprav náměstí nasedající na podloží (*obr. 3:A–H*). Údaj o hloubce podloží dovoluje rekonstruovat původní vzhled terénu. Zejména tyto výřezy obvykle neposkytly datovací materiál.

Pro představu o terénním vývoji je nejdůležitější situace zjištěná ve výkopu pro kanalizaci v západní části vozovky u parku a zvonice. Ve výkopu byly dokumentovány dva úseky. První o délce 12 m v jižní části ve dnech 26. 9. až 3. 10. 2002 (*obr. 3:6*), druhý o délce 3,6 m ve výkopu pro šachtu u severního konce výkopu, a to dne 27. 9. 2002 (*obr. 3:4*).

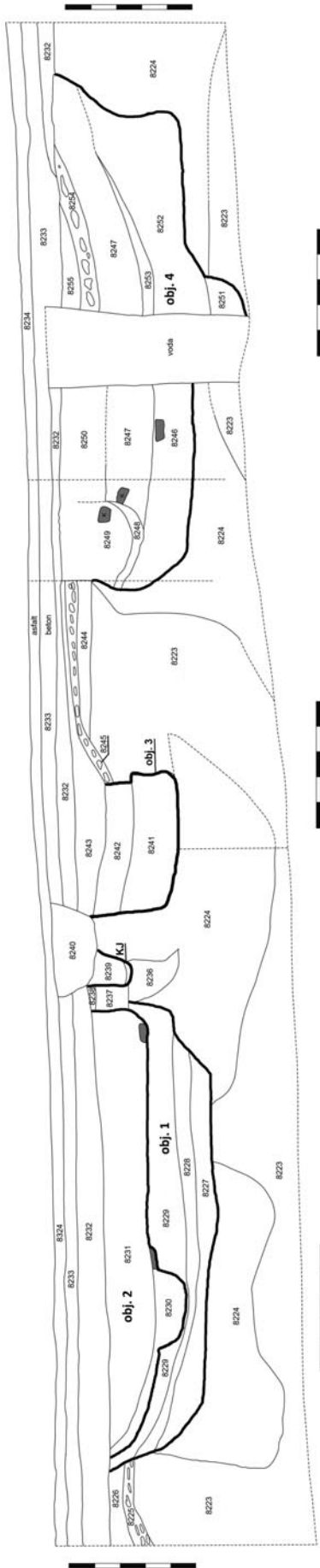
Jižní část profilu v západní stěně výkopu (*obr. 3:6; 19*) zachytila složitou terénní situaci s vývojem čtyř zahloubených objektů (*obr. 4–6*). Podložím je v celé délce hnědý jíl (kontext 8223), místy překrytý hnědým jílovitým šterkem (kontext 8224) a lokálně opět hnědým jílem (kontext 8236). V místech nenarušených objekty se povrch podloží nacházel mělko pod povrchem. V jižní části 0,6 až 0,8 m. Na čtvrtém metru to bylo 0,65 m od současného povrchu a u severního konce jen 0,4 m od současného povrchu. Na 6. až 8. metru se na podloží dochovala 0,1 až 0,25 m silná uloženina 8237=8244, tvořená hnědým jílem s příměsí malých oblázků (30 %) a skvrnkami tmavě šedé jílovité hlíny (5 %), snad původní půdní

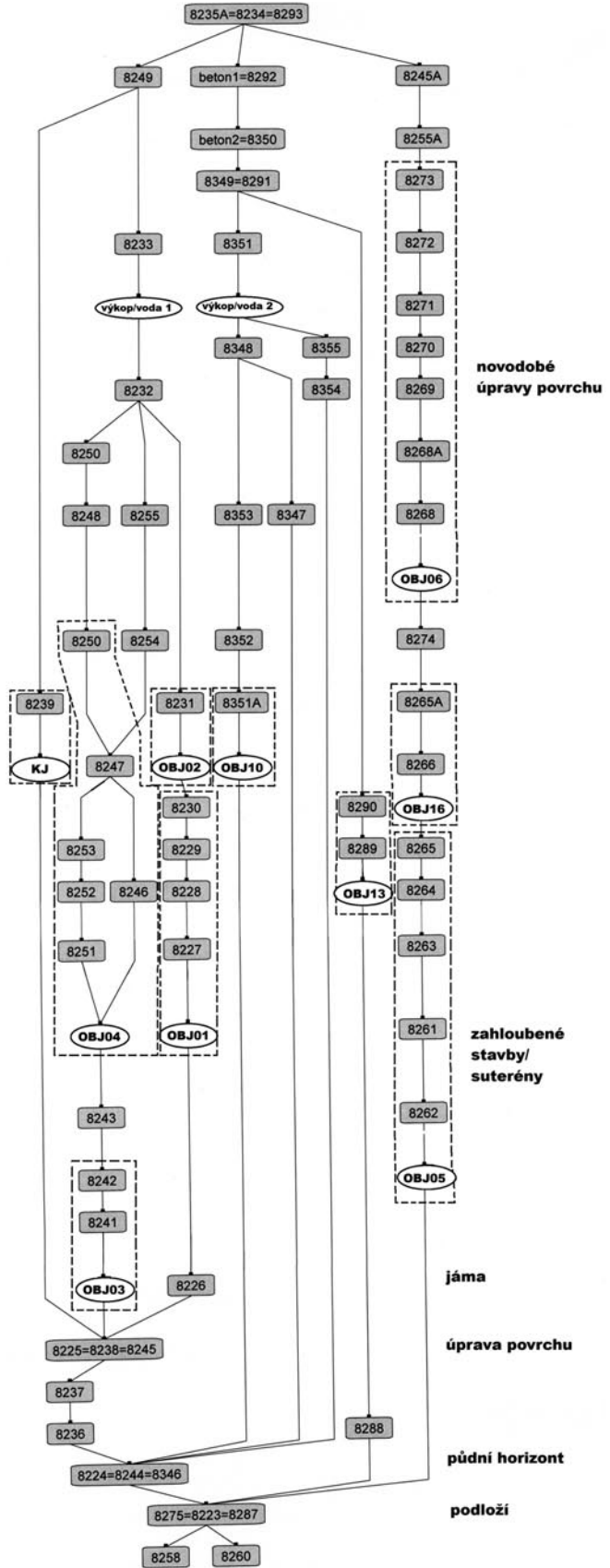
Obr. 4. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, východní část. Poloha jednotlivých objektů (OBJ01 až OBJ16) s vyznačením dochovaného rozsahu. Podklad společnost PERES, vyhotovil autor.

horizont. Na ní byla zjištěna úprava povrchu, tvořená středními až velkými oblázky (60 %) spojovanými hnědým jílem (uloženina 8225=8238=8245) a silná 0,05 až 0,15 m. Registrována byla nespojitě v jižní a střední části řezu. Na této úpravě se u jižního konce nacházel hnědý jíl (uloženina 8226) o síle až 0,2 m.

Do úpravy povrchu 8225=8238=8245 byly zahloubeny čtyři objekty (OBJ01 až OBJ04). V jižní polovině řezu to byl výkop OBJ01 o délce 3,6 m a maximální zjištěné hloubce 0,7 m (*obr. 5*). Dno bylo víceméně ploché, jižní stěna se nálevkovitě rozevírala, severní také, ale se stupněm přibližně v polovině výšky. Úprava podlahy nebo stěn zjištěna nebyla. OBJ01 byl vyplněn sérií uloženin. Na dně to byla heterogenní uloženina 8227 tvořená tmavě šedou jílovitou hlínou (40 %) a hnědým jílem (40 %) s příměsí malých fragmentů uhlíků (5 %), malých oblázků (5 %), malými fragmenty mazanice (5 %) a skvrnkami žlutého jílu (5 %) a silná až 0,25 m. Následovala uloženina 8228 opět heterogenního charakteru. Skládala se ze žlutého jílu s příměsí malých fragmentů uhlíků (20 %), červených malých fragmentů mazanice (10 %) a malých oblázků (10 %), silná byla až 0,1 m. Další byla uloženina 8229 složená z tmavě hnědé jílovité hlíny s velkou příměsí malých fragmentů uhlíků (40 %) a malých až středních kamínků (20 %) mocná až 0,4 m. Popsané uloženiny tvoří jednoznačně výplň OBJ01. Pravděpodobně k ní, podle svého charakteru, náležela ještě stratigraficky následná uloženina 8230 – hnědý jíl s příměsí malých fragmentů uhlíků (20 %) a malých až středních kamínků (10 %). Na řezu je silná 0,08 m a vyběhává k povrchu, ale

Obr. 5. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Výkop pro kanalizaci ve vozovce u parku a zvonice. Západní stěna výkopu s OBJ01 až OBJ04 a kúlovou jamkou (KJ). Větší kameny zvýrazněny šedě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Obr. 6. Harrisův diagram terénní situace s objekty OBJ01 až OBJ06, OBJ10, OBJ13, OBJ16 a kúlovou jamkou KJ. Objekty a jejich výplň zvýrazněna čárkovaně. V programu Arched 1.4.1. vypracoval autor.

v nejnižší části vytváří mísovitou zahloubeninu o hloubce až 0,25 m. Celkově má výplň charakter spáleniště (velká příměs uhlíků a mazanice).

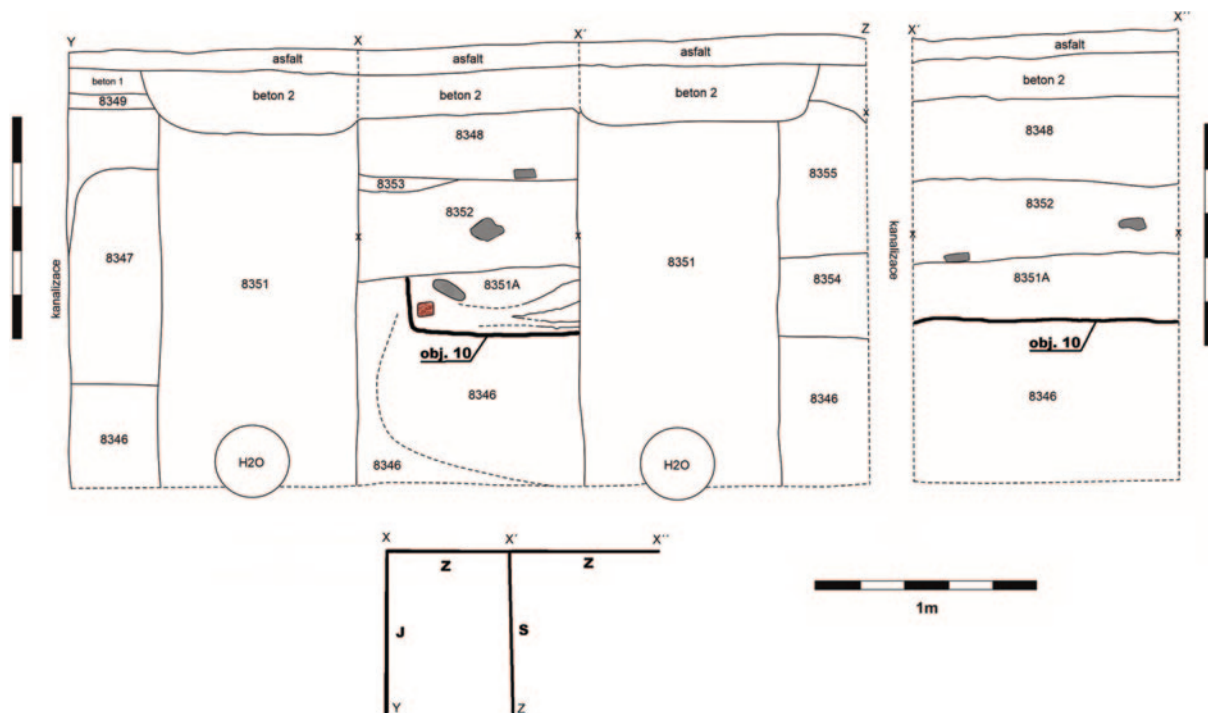
V další etapě byl do výplně OBJ01 vyhlouben mladší OBJ02 obdobného charakteru (*obr. 5 a 19*). Na řezu byl dlouhý 3,5 m a hluboký maximálně 0,4 m. Dno bylo ploché a rovné a pozvolna přecházelo do jižní stěny. Na severní straně přecházelo dno oble do kolmé severní stěny. Vyplněn byl jedinou uloženinou **8231** tvořenou tmavě šedou písčitou hlínou s příměsí malých fragmentů uhlíků (10 %), malými kamínky (10 %) a malými oblázky (5 %). Oba objekty (OBJ01, OBJ02) byly zjištěny také v protější stěně výkopu (*obr. 4*).

Ve střední části řezu porušil uloženinu/úpravu povrchu 8225=8238=8245 nevelký výkop charakteru kúlové jamky (KJ) o průměru (délce na řezu) 0,3 m a hloubce 0,35 m. Vyplněn byl na bázi žlutým pískem (0,05 m) a v ostatním objemu hnědou písčitou hlínou (uloženina 8239). Obdobně porušuje úpravu povrchu/uloženinu 8225=8238=8245 na 5. až 6. metru výkop OBJ03 o délce na řezu až 1,05 m a hloubce až 0,6 m (*obr. 5 a 19*). Dno bylo mírně mísovitě prosedlé, jižní stěna byla kolmá, severní byla u dna mírně podebraná. Spodní část vyplňovala uloženina **8241**, sestávající z tmavě šedé jílovité hlíny se skvrnkami žlutého jílu (5 %) a skvrnkami okrového jílu (5 %), a horní část uloženina 8242 (tmavě šedá jílovitá hlína). Úpravu povrchu 8225=8238=8245 a výplň OBJ03 překryla uloženina 8243 sestávající z tmavě šedé jílovité hlíny s příměsí malých oblázků (5 %). Uloženina o mocnosti až 0,25 m se prosedala do horní části výplně OBJ03.

Do uloženiny 8243 byl na 7. až 12. metru vyhlouben výkop OBJ04 (*obr. 5 a 6*). Jeho délka u dna činila 3,5 m, u dokumentovaného horního okraje 4 m. Hloubka je 1,0 m a se započítáním zahloubeniny do dna až 1,5 m. Dno bylo ploché a rovné. Přibližně uprostřed byla zjištěna zahloubenina porušená recentním zásahem (výkopem pro vodovod). Proto její délka na řezu činí jen 0,3 až 0,5 m a hloubka až 0,4 m. Dno přecházelo na jižní straně šikmo v kolmou horní část, mírně podebranou. Severní stěna byla u dna také mírně podebraná, v horní části se nálevkovitě rozevírala. OBJ04 byl vyplněn sérií uloženin. Zahloubeninu do dna vyplňovala uloženina 8251, popsána jako tmavě šedá jílovitá hlína s uhlíkatým proplástkem (10 %), příměsí malých kamínků (5 %) a malých oblázků (5 %). Spodní část objektu byla vyplněna v jižní polovině uloženinou **8246** tvořenou směsí hnědého jílu (60 %) a tmavě šedé jílovité hlíny (30 %) s příměsí malých kamínků (5 %) a malých oblázků (5 %) o síle 0,5 m. V severní polovině vyplňovala OBJ04 uloženina **8252** vybihající k okraji a silná až 0,8 m. Popsána byla jako směs tmavě šedé jílovité hlíny (70 %) a hnědého jílu (10 %) s příměsí malých oblázků (10 %) a malých fragmentů uhlíků (10 %). Stratigraficky mladší je tenká (0,1 m) uloženina 8253 (směs hnědého jílu /70 %/ a tmavě šedé jílovité hlíny /30 %/). Vztah uloženin 8246, 8251 až 8253 je porušen recentním výkopem pro vodovod. Překrývá je v celém výkopu uloženina **8247** sestávající z tmavě šedé jílovité hlíny (60 %), hnědého jílu (15 %), malých až středních kamínků (15 %) a malých fragmentů uhlíků (10 %) o síle až 0,35 m. Poslední a stratigraficky nejmladší částí výplně je uloženina 8250 charakterizovaná jako směs tmavě šedé jílovité hlíny (60 %) a hnědého jílu (15 %) s příměsí hnědých a bělavých malých a středních kamínků (15 %) a malých fragmentů uhlíků (10 %). Její síla činila 0,35 m. OBJ04 nebyl zjištěn v protější stěně výkopu.

Další stratigrafický vývoj tvoří mladší výkopy a uloženiny. V severní polovině prosedá do OBJ04 uloženina 8254 charakteru úpravy povrchu/dlažby (šedé kameny až bloky /50 %/ spojované okrový hrubým pískem /50 %/) silná až 0,15 m. Na ní se uložila a do OBJ04 také prosedá tmavě šedá jílovitá hlína 0,15 m mocná (uloženina 8255). V jižní polovině byl do uloženiny 8250 vyhlouben výkop charakteru menší jámy o délce na řezu 0,6 m a hloubce až 0,6 m. Spodní část výplně (uloženina 8248, mocnost 0,1 m) byla popsána jako tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí malých oblázků (10 %) a malých fragmentů uhlíků (5 %). Zbytek vyplňovala hnědošedá jílovitá hlína se skvrnkami hnědého jílu (5 %), malých kamínků (5 %) a malými fragmenty uhlíků (10 %) definovaná jako uloženina 8249.

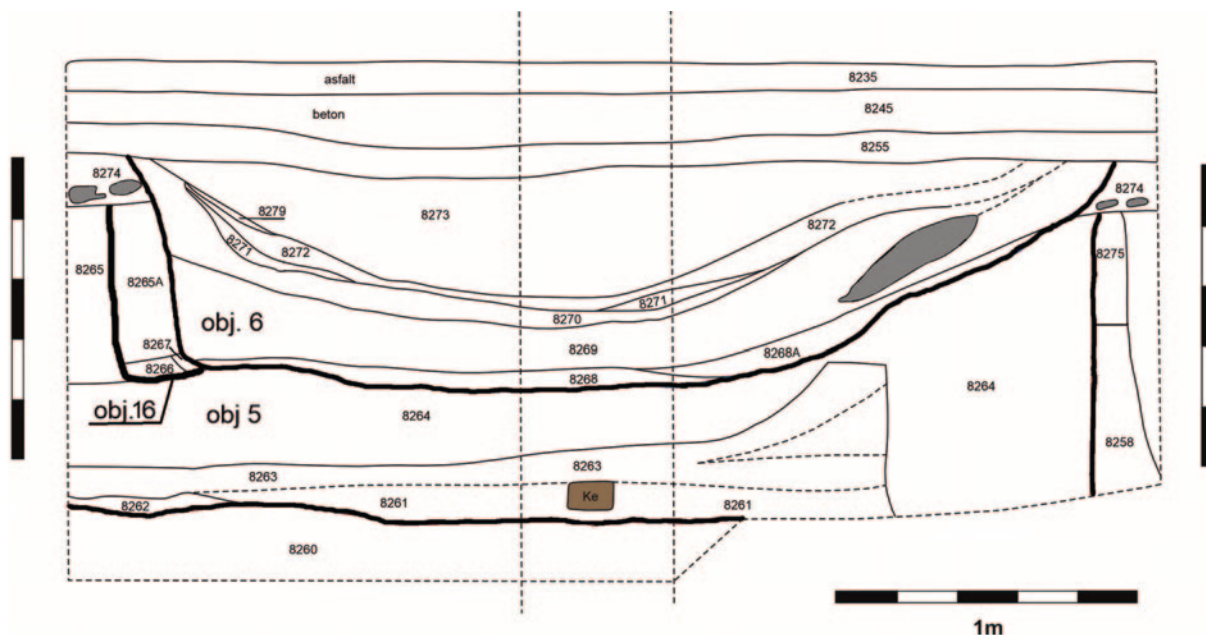
Zbývající vývoj souvisí s novodobými úpravami terénu. Popsanou situaci v celé délce překryla úprava povrchu tvořená oblázky a valouny (40 %) uloženými do žlutého středního písku (60 %) silná až 0,25 m (uloženina 8232). Zahluboval se do ní výkop pro vodovod, porušující v šířce 0,6 m výkop OBJ04. Následovala 0,1 až 0,2 m silná vrstva betonu (uloženina 8233), tvořící podklad pro povrchový asfalt (uloženina 8234). Beton byl přibližně uprostřed porušen mělkým výkopem (délka na řezu až 0,75 m, hloubka 0,35 m) vyplněný šedožlutým pískem (uloženina 8249). Stratigrafický vývoj se tím uzavřel.

Obr. 7. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Vodovodní šachta s OBJ10, umístěná severně výkopu s OBJ01 až OBJ04. Dole poloha jednotlivých úseků řezu. Větší kameny zvýrazněny šedě, cihla hnědě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Další výřez terénní situace byl dokumentován ve vodovodní šachtě severně od právě popsaného úseku (*obr. 3:5*). V šachtě byl v úplnosti dokumentován západní řez a části řezů jižního a severního (*obr. 6 a 7*). Dokumentován byl 30. 9. a 4. 10. 2002. Podloží (uloženiny 8346 a 8347) byl hnědá naředlá skála, v horní části navětralá. Nacházela se v hloubce 0,5 až 1,0 m. Na ní nasedala hnědošedá jílovitá hlína s malou příměsí (5 %) malých až středních kamínků (uloženina 8354), pravděpodobně půdní horizont s povrchem v hloubce 0,95 m. Do podloží a do uloženiny 8354 byl vyhlouben výkop OBJ10 s plochým a rovným dnem a kolmou jižní stěnou. Zjištěná neúplná délka činila 1,8 m, hloubka 0,3 m. Pokračoval severním směrem do nenarušovaných terénů. Vyplněn byl směsí tmavě šedé jílovité hlíny (40 %) a hnědého jílu (40 %) s příměsí malých fragmentů uhlíků (10 %) a malých až středních kamínků (5 %) a malých oblázků (5 %). Označena byla jako uloženina 8351A. Zaplněný OBJ10 byl překryt šedou jílovitou hlínou se skvrnami hnědého jílu (10 %) a s příměsí malých fragmentů uhlíků (10 %) a malých a středních kamínků (10 %). Evidován byl jako uloženina 8352. Lokálně byl překryt hnědým jílem (uloženina 8353). Mimo OBJ10 se uložila tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí (20 %) malých až velkých kamínků (uloženina 8355). Povrch dosáhl úrovně 0,25 až 0,6 m od současného povrchu. Zbývající část stratigrafie souvisí s novodobými zásahy (uloženina 8348 tvořená tmavě šedou jílovitou hlínou překrývající výkop pro kanalizaci u východního okraje řezu). Tuto uloženinu narušil výkop pro vodovod (výplň – uloženina 8351). Stratigrafii uzavírá jen lokálně zachovaná uloženina 8349 tvořená žlutým pískem, na ní vrstva betonu (uloženina 8350) a soudobý asfalt (uloženina 8234).

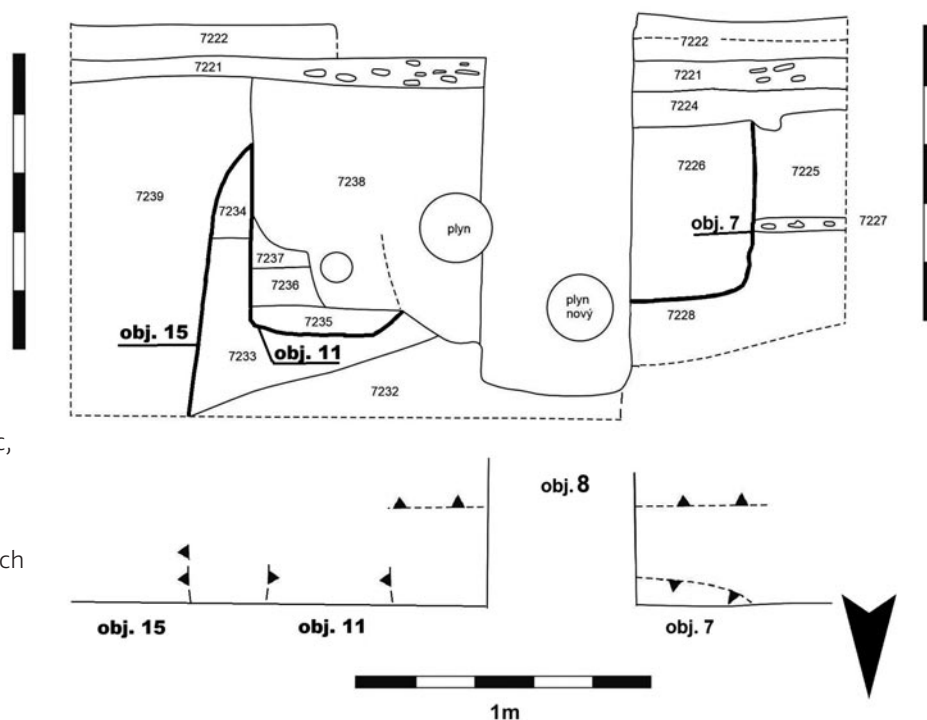
Řez dokumentovaný u severního konce výkopu pro kanalizaci byl situován do nové šachty a části výkopu pro potrubí (27. 9. 2002). Jednalo se o východní stěnu výkopu o celkové délce 3,6 m (*obr. 6 a 8*). Podloží má v těchto místech dvojitý charakter. Nejníže byla zastižena hnědá skála (uloženina 8260) v hloubce až 1,5 m od současného povrchu. U jižního konce řezu se jednalo o hnědý jíl (uloženina 8258) s povrchem jen 0,9 m od současného povrchu. Stratigraficky mladší byla uloženina 8275 (hnědý jíl), pravděpodobně také související s podloží. Její povrch se nacházel v hloubce 0,5 m. Do těchto uloženin byl vyhlouben větší výkop OBJ05 dokumentovaný v délce 3,4 m, ale pokračující severním směrem do nezkoumané plochy. Jeho maximální (neúplná) hloubka u jižního konce činila 0,9 m. Dno bylo ploché a rovné, severní stěna kolmá. Spodní část výplně byla tvořena směsí různobarevných jílu – uloženina

Obr. 8. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Kanalizační šachta ve vozovce u zvonice severně od řezu s OBJ10. Východní stěna výkopu s OBJ05 a OBJ06. Větší kameny zvýrazněny šedě, keramická miska hnědě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

8262 bělavým jílem, uloženina **8261** hnědým jílem a uloženina **8263** tmavě šedou jílovitou hlinou, ve všech případech s příměsí malých kamínků (10 %). Jejich celková mocnost dosáhla až 0,5 m. Tenká (0,06 m) uloženina 8262 na dně by mohla být zbytkem úpravy podlahy. Zbylou (horní část) výplně tvořila hnědá kamenitá drť o mocnosti až 0,95 m. Průběh rozhraní jednotlivých uloženin není zcela srozumitelný, je možné, že horní část výplně představuje zásah (výkop) do zčásti zaplněného objektu, a to zejména u jeho jižní stěny. Uloženina 8264 je nejmladší bezpečnou částí výplně. Mohla by k němu náležet ještě uloženina 8265 (ulehlá hnědá kamenitá drť) o síle 0,6 m u severního konce dokumentovaného řezu, charakterem blízká předchozí uloženině 8264. Povrch výplně výkopu OBJ05 by tím dosáhl úrovně 0,5 m od současného povrchu. Do uloženiny 8265 byl vyhlouben jakýsi výkop (?) o stejné hloubce (označen jako OBJ16). Neúplné rozměry vykazují délku na řezu 0,3 m a hloubku 0,6 m. Na jeho dně se uložila tenká vrstvička (0,06 m) kamenité drti (80 %) a tmavě šedé jílovité hlíny (20 %) označená jako uloženina 8266. Zbylou část výplně tvořila uloženina 8265A (hnědá kamenitá drť). Výplň byla překryta uloženinou 8274 charakteru úpravy povrchu (tmavě šedá jílovitá hlína s velkým obsahem /50 % oblázků až valounů).

Do uloženiny 8274 byl vyhlouben další velký výkop OBJ06 o dokumentované délce na řezu 3,25 m a hloubce až 0,7 m (*obr. 8*). Dno bylo rovné a ploché v délce přibližně dvou metrů, pak pozvolna stoupalo jižním směrem, takže přechází v široce nálevkovitě rozevřenou stěnu. Severní stěna je kolmá, jen mírně nálevkovitě rozevřená u horního okraje. Na dně se nacházela až 0,05 m silná uloženina 8268 tvořená žlutým jílem, snad pozůstatkem úpravy podlahy. Následovala až 0,1 m silná uloženina 8268A sestávající z hnědého jílu s příměsí malých oblázků (5 %). Stratigraficky mladší je šedá jílovitá hlína se skvrnkami hnědého jílu (10 %), malými fragmenty uhlíků (5 %) a malých kamínků a oblázků (5 %), označená jako uloženina 8269 o síle až 0,3 m. Zaplňování objektu pokračovalo uložením hnědošedé jílovité hlíny se skvrnkami žlutého jílu (5 %) a příměsí malých fragmentů uhlíků (30 %), oblázků (10 %) a malých kamínků (10 %) o síle 0,35 m (uloženina **8270**). Následovala neprůběžná vrstvička/uloženina **8271** (0,05 m) červené písčitojílovité hlíny s příměsí malých fragmentů uhlíků (5 %). Další byla uloženina **8272** tvořená žlutošedým jílem s velkou příměsí malých fragmentů uhlíků (40 %) a malých oblázků (10 %). Na ní se uložil proplást tvořený jen uhlíky (uloženina 8279). Zbylou část výplně tvořila uloženina **8273**, popsána jako tmavě šedohnědá jílovitá hlína s příměsí malých fragmentů uhlíků (15 %) a malých oblázků (15 %) silná až 0,45 m. Bylo tím dosaženo úrovně 0,4 m od současného povrchu.

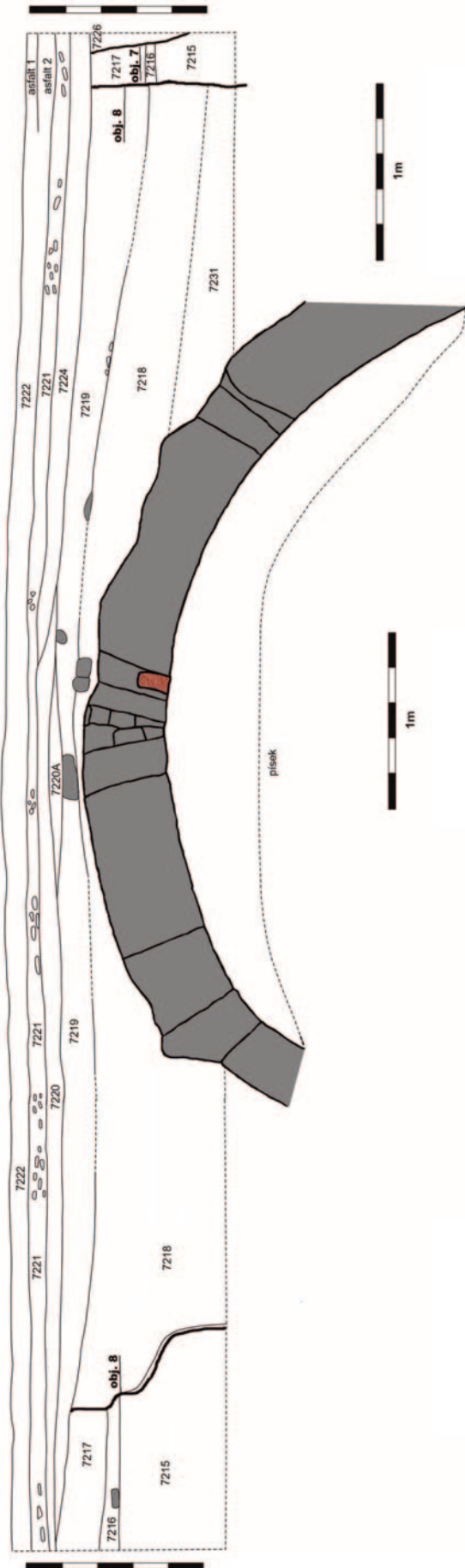
Obr. 9. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, výkop před č. p. 21. Jižní stěna výkopu s OBJ07, OBJ11 a OBJ15. Dole vzájemná poloha jednotlivých objektů a vztah ke sklepu – OBJ08. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Nejmladší část vývoje tvoří vrstva žlutého písku (uloženina 8255), překrytá vrstvou betonu (uloženina 8245A) jako podkladu pro povrchový asfalt (uloženina 8235) o celkové mocnosti 0,4 m.

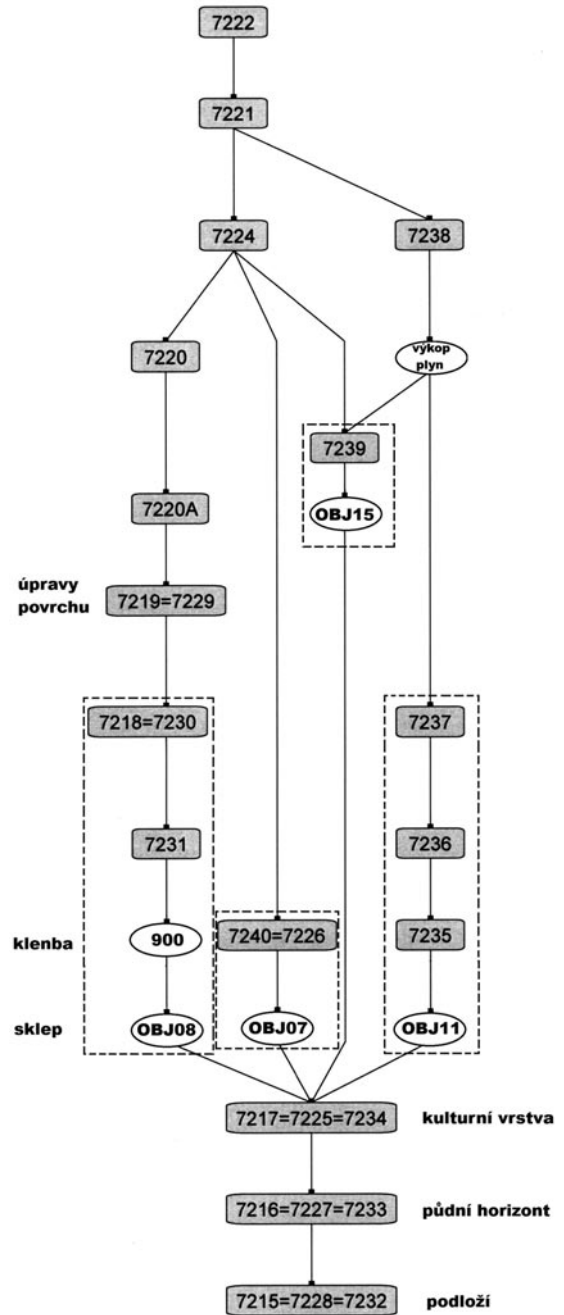
Na severním konci posuzované části náměstí byl dokumentován postupně výkop pro plynovod před průčelím nárožního č. p. 21 (s ulicí Krále Jiřího), a to 26. a 27. 8. 2002 v celkové délce 8,6 m ve směru sever–jih s pokračováním o délce 0,7 m východním směrem (*obr. 3:2*). Ve výkopu bylo zastíženo podloží v hloubce 0,6 až 0,7 m od současného povrchu (*obr. 10 a 11*). Tvoří ho hnědá zjílovatělá skála (uloženina 7215=7228=7232), na kterou nasedala uloženina 7216=7227=7233 (světle hnědý jíl s příměsí středních a velkých oblázků, která kolísala mezi 5 % /7216/ a 100 % /7227/) o mocnosti až 0,1 m. Následovala tmavě šedá jílovitá hlína (uloženina 7217=7225=7234) silná až 0,35 m. Úroveň terénu tím dosáhla 0,4 až 0,25 m od současného povrchu.

Do posledně uvedené uloženiny (kulturní vrstva?, půdní horizont?) bylo zahloubeno několik objektů. U severního konce a na východním řezu to byl nevelký výkop (OBJ07) o dokumentovaných neúplných rozměrech 0,4 × 0,1 m a hloubce 0,6 m. Dno bylo ploché a rovné, stěny rovné a mírně nálevkovitě rozvěvené. Vyplněn byl hnědým jílem s příměsí malých až velkých kamínků (50 %) a označen jako uloženina 7226. Významnějším zásahem byl rozsáhlý výkop pro založení sklepa (OBJ08), který měl na řezu délku u horního okraje 7,5 m. Dno nebylo dosaženo, severní stěna byla nejspíše kolmá, přecházející oblým ústupkem k okraji. Jižní stěna byla v přístupném rozsahu kolmá. Neúplná hloubka činila až 2,2 m. Do výkopu byl založen sklep, z něhož byla dokumentována valená klenba, sestavená z lomových jílovcových kamenů, spojovaných žlutobělavou maltou (zeď 900). Po postavení byla zasypána do tehdejší úrovně terénu. Nejprve to byla na severní straně uloženina 7321 (hnědý jíl), následovala na obou stranách uloženina 7218=7230 (hnědá jílovitá hlína s příměsí středních až velkých kamínků /10 %/, malých fragmentů malty /5 %/ a malých fragmentů cihel /5 %/). Po zasypání výkopů byl terén převrstven v celé ploše heterogenní uloženinou 7219=7229 (hnědý jíl se skvrnkami žlutého písku /5 %/ a příměsí malých kamínků až kamenů a bloků /45 %/, malých oblázků /10 %/, soustředěných na bázi, malých fragmentů bělavé malty /5 %/) o mocnosti až 0,4 m.

Zbývající uloženiny již souvisí s úpravami povrchu. Stratigraficky nejstarší je lokálně omezená uloženina 7220A (šedý písek), následuje uloženina 7220 (žlutý písek), pak 7224 (šedý písek). Stratigrafii uzavírá písčité podklad (uloženina 7221) pro soudobý asfalt ve dvou vrstvách (uloženina 7222). Tato část souvrství dosáhla mocnosti 0,25 až 0,4 m.

Obr. 10. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, Výkop pro plynovod před č. p. 21. Západní stěna výkopu s OBJ07. Klenba (900) a větší kameny zvýrazněny šedě, cihla hnědě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

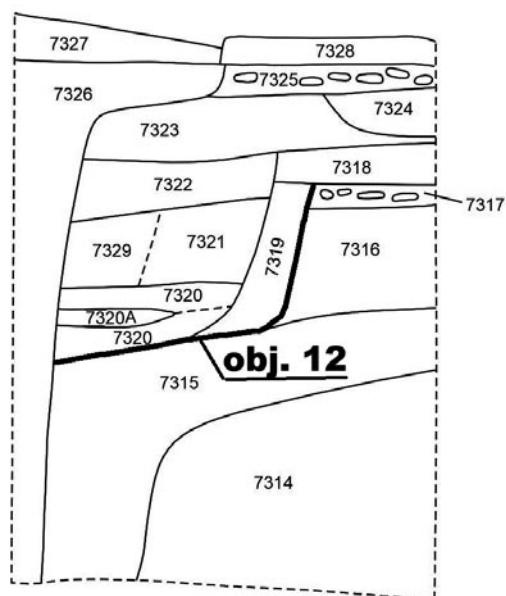
Obr. 11. Harrisův diagram terénní situace s objekty OBJ07, OBJ08, OBJ11 a OBJ15. Objekty a jejich výplň zvýrazněna čárkovaně. V programu Arched 1.4.1. vypracoval autor.

Průzkumem v domě č. p. 21 bylo zjištěno, že obdélný sklep je/byl přístupný zčásti dochovaným portálem od východu. Rozměry sklepa lze stanovit na přibližně 6,6 m ve směru východ–západ a přibližně 5 m ve směru sever–jih (*obr. 4*). Výška byla stanovena na přibližně 2,4 m. V písčitém zásyvu byla evidována dlaždice o rozměrech 0,22 × 0,22 × 0,06 m.

U severního konce byl ve stejné rýze pro plynovod dokumentován výřez terénní situace orientovaný východ–západ (*obr. 3:1*), který lze zčásti propojit s právě popsanou situací (*obr. 4, 9 a 11*). Podloží je i zde hnědá zjílovatělá skála (uloženina 7215=7228=7232). Následuje uloženina 7216=7227=7233 (světle hnědý jíl s příměsí středních a velkých oblázků, která kolísala mezi 5 % /7216/ a 100 % /7227/) o mocnosti až 0,6 m, překrytá tmavě šedou jílovitou hlínou (uloženina 7217=7225=7234) silnou až 0,35 m. Úroveň terénu tím dosáhla 0,4 m od současného povrchu. U západního konce byla nad uloženinou 7232 popsána uloženina 7240 (hnědý jíl s velkou příměsí malých až velkých kamínků /50 %/) o síle 0,6 m, která je obdobná jako uloženina 7226 v OBJ07, ale nelze prokázat, že se jedná o pokračování tohoto výkopu.

Do uloženiny 7217=7225=7234 byl zahrouben torzovitě dochovaný výkop OBJ11 o dochované délce 0,5 m a neúplné hloubce 0,4 m. Dno je ploché a rovné a oble přechází do dochované části východní stěny. Z výplně se dochovala na dně tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí drobků uhlíků (5 %) a malých kamínků (5 %), označená jako uloženina 7235. Následovala hnědá jílovitá hlína s kameny (uloženina 7236, překopaná skála) a po ní tmavě šedá jílovitá hlína (uloženina 7237) s příměsí malých až velkých kamínků (10 %) a drobků uhlíků (5 %). Výplň se dochovala v maximální výšce 0,4 m. Horní část OBJ11 byla odstraněna recentními výkopy. Do uloženiny 7234 byla u východního konce řezu zjištěna část výkopu s mírně nálevkovitě rozevřenou východní stěnou (neúplná délka až 0,6 m, neúplná hloubka 1,35 m – OBJ15) vyplněná hnědou jílovitou hlínou s kameny (uloženina 7239). Pravděpodobně se jedná o starší výkop pro inženýrské sítě. Větší část terénní situace byla porušena výkopem pro plynovodní potrubí (celkem dvě fáze) vyplněným tmavě hnědou jílovitou hlínou s příměsí malých kamínků až kamenů (50 %), označená jako uloženina 7238. Stratigrafii uzavíraly novodobé úpravy povrchu ve výšce popsané posloupnosti uloženin 7224=7221=7222 o celkové mocnosti 0,35 m.

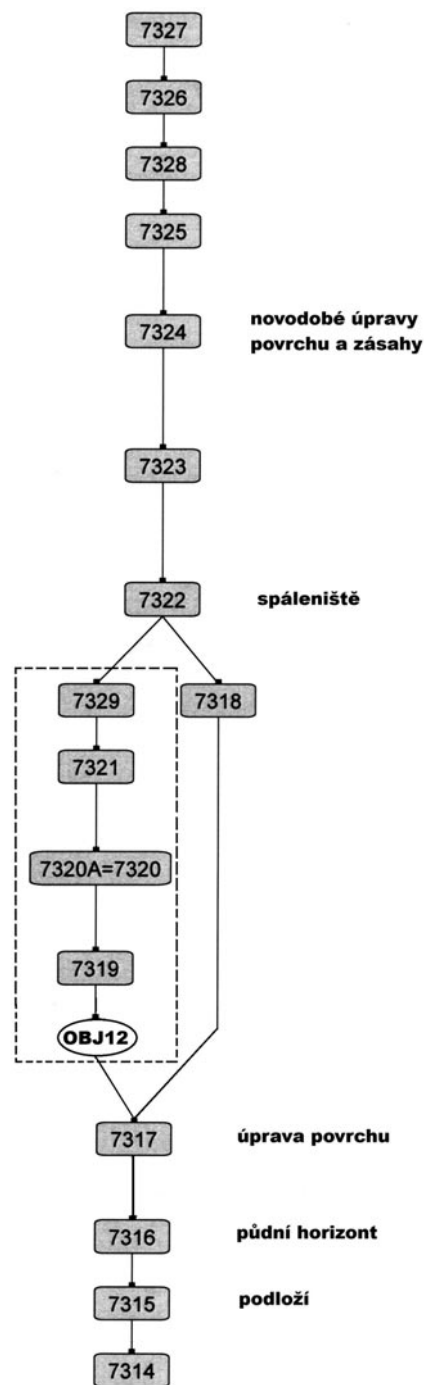
Před č. p. 21 byl dokumentován výřez terénní situace ještě v kanalizační přípojce dne 7. 10. 2002 (*obr. 3:3*). Ve výkopu hlubokém 1,4 m byl popsán jižní řez o délce 1 m (*obr. 12 a 13*). Podloží je jako jinde různě navětralá skála, dokumentovaná jako tři jednotlivé uloženiny. Nejnižše se nacházela hnědá skála (uloženina 7314), na ní hnědá skalní drť (uloženina 7315) a nejvýše se nacházela uloženina 7316 (hnědý jíl). Úroveň terénu se nacházela 0,4 m od současného povrchu. Na povrchu podloží byla zjištěna nejstarší úprava povrchu v podobě směsi hnědých prachovcových (jílovcových) malých až velkých kamínků (70 %) a malých až velkých oblázků (30 %) označená jako uloženina 7317. Do ní byl zahrouben zčásti dochovaný výkop OBJ12 o neúplné dochované délce 0,5 m a hloubce 0,35 m. Ploché a rovné dno přecházelo oble v mírně nálevkovitou západní stěnu. Na ní se nacházela 0,1 m silná vrstva červeného propáleného jílu (uloženina 7319), zčásti přecházející na dno. OBJ12 byl vyplněn sérií lokálně (?) omezených uloženin. Na dně se nacházel bělošedý kyprý popel (uloženina 7320) proložený proplástkem červeného propáleného jílu a malých fragmentů mazanice (uloženina 7320A) o celkové mocnosti až 0,15 m. Další část výplně tvořila směs šedé jílovité hlíny (30 %), tmavě šedé jílovité hlíny (20 %) a červeného propáleného jílu (50 %) evidovaná jako uloženina 7321 a červený propálený jíl s příměsí malých fragmentů mazanice (uloženina 7329). Vně okraje se uložila tmavě šedá jílovitá hlína (uloženina 7318) a povrch výplně OBJ12 překryla uloženina 7322 (tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí malých fragmentů uhlíků /20 %/ a malých až velkých kamínků /5 %/). Charakter spáleniště má ještě následující uloženina 7323 (tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí malých fragmentů červené mazanice /30 %/, malých fragmentů uhlíků /15 %/ a malých kamínků /5 %/). Úroveň terénu se nacházela jen 0,15 m pod současným povrchem. Zbývající část stratigrafie souvisí s úpravami povrchu a recentními výkopy. Do uloženiny 7323 byl vyhlouben mělký výkop vyplněný šedým hrubým pískem (uloženina 7324), překrytý tmavě hnědými malými až velkými kamínky (uloženina 7325). Do ní se zahluboval výkop pro plynové potrubí, který porušil souvrství v celé dokumentované výšce a odstranil část OBJ12, vyplněný žlutým pískem (uloženina 7326). Povrch v době dokumentace tvořil asfalt (uloženina 7328) a černý písek (uloženina 7327).

Obr. 12. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Výkop pro kanalizaci před č. p. 21. Jižní stěna s OBJ12. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

V kanalizační přípojce do domu č. p. 22 (v blízkosti rozhraní s domem č. p. 24) byl dokumentován dne 19. 9. 2002 u zdi domu 2 metry dlouhý výřez terénní situace (*obr. 3:8*). Podloží (uloženina 8158 – okrový jíl) bylo zjištěno v hloubce 0,9 m. Překryla je tmavě hnědá jílovitá hlína (uloženina 8159). Terén tím dosáhl úrovně jen 0,3 m od současného povrchu. Na této uloženině byla evidována uloženina 8160 (směs okrového /45 %/ a hnědého /40 %/ jílu s příměsí malých fragmentů uhlíků /10 %/ a malých kamínků /5 %/). Do ní byl zahloben výkop pro inženýrské sítě, které poničily většinu terénního zvrstvení, vyplněný hnědou jílovitou hlínou s příměsí malých až velkých kamínků (10 %) a malých fragmentů cihel (10 %), označený jako uloženina 8161. Teprve do této výplně byl vyhlouben vkop pro průčelní zeď domu č. p. 22, který protnul celou dokumentovanou výšku řezu (1,2 m). Stratigrafii uzavřely uloženiny spojené s novodobými úpravami povrchu (uloženiny 8162 – žlutý písek; 8163 – šedé betonové dlaždice).

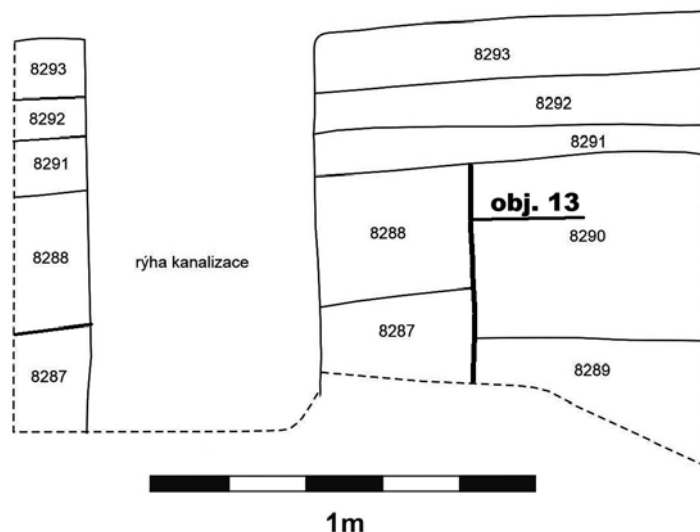
V šachtě stejného výkopu byl popsán terénní výřez o délce 1,8 m, a to v západní stěně (*obr. 3:7*) dne 28. 9. 2002. Podložím je hnědý jíl (uloženina 8287) v hloubce 0,7 až 0,75 m od současného povrchu (*obr. 4, 6 a 14*). Překrývá ho tmavě šedá jílovitá hlína se skvrnami hnědého jílu (5 %) a příměsí malých až velkých oblázků (5 %), označený jako uloženina **8288**. Povrch byl zjištěn v hloubce 0,5 m. Do něho se zahluvoval výkop (OBJ13) s kolmou neúplně dochovanou severní stěnou. Dokumentovaná neúplná délka byla 0,6 m. Dna (v hloubce 1,15 m) nebylo dosaženo. Výkop byl zaplněn ve spodní části tmavě šedou písčitou hlínou se skvrnami okrového písku (5 %) a s příměsí malých až velkých kamínků (20 %), malých fragmentů uhlíků (5 %), tj. uloženinou 8289. V horní části to byla uloženina 8290 (hnědé malé kamínky až kameny s příměsí malých až velkých oblázků /5 %/). Následovaly obvyklé doklady novodobých úprav povrchu (uloženiny 8291 – žlutý písek, 8292 – beton a 8293 – asfalt).

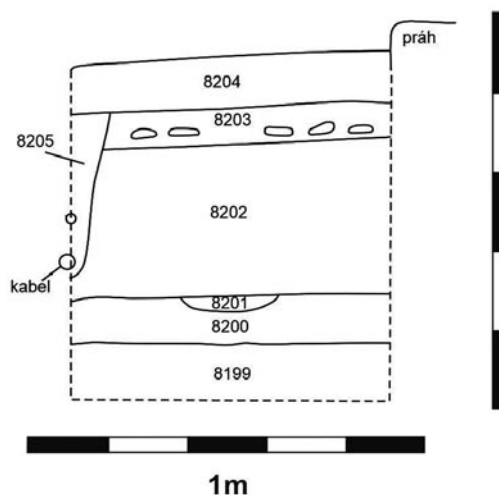
Obr. 13. Harrisův diagram terénní situace s OBJ12. Objekt a jeho výplň zvýrazněna čárkovaně. V programu Arched 1.4.1. vypracoval autor.

Před průčelím domu č. p. 24 byl dokumentován krátký výřez o délce 0,8 m dne 19. 9. 2002 přímo u vstupu (*obr. 3:9*). Podloží bylo tvořeno tmavě šedou jílovitou hlínou (uloženina 8199) v hloubce 0,8 m od současného povrchu (prahu vstupu do domu – *obr. 15*). Nasedala na něj směs tmavě šedé jílovité hlíny (75 %) a hnědého jílu (20 %) s příměsí malých fragmentů uhlíků (5 %), označená jako uloženina 8200. Na jejím povrchu se nacházel nevelký proplástek o mocnosti 0,04 m tvořený hnědým jilem s příměsí drobků mazanice (20 %) a malých fragmentů uhlíků (5 %), tedy uloženina 8201, snad stopa ohniště. Překryla ji uloženina 8202, popsaná jako tmavě hnědá jílovitá hlína se skvrnami okrového jílu (5 %) a malých fragmentů uhlíků (5 %). Následovala (uloženina 8203) tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí žlutého písku (10 %), malých až velkých kamínků (40 %) a malých fragmentů uhlíků (5 %). Bylo tím dosaženo hloubky jen 0,2 m od současného povrchu. Zahluhoval se do ní výkop pro kabely (výplň 8205), překrytý podkladem nedochované dlažby (uloženina 5204 – žlutý písek). Stratigrafický vývoj se tím uzavřel.

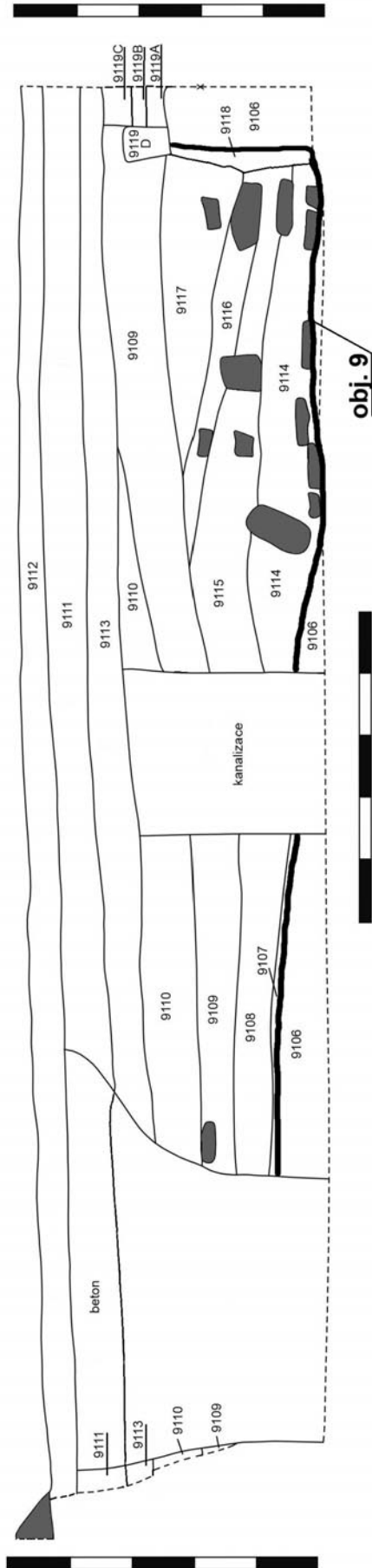
Nejjížněji situovaným výkopem relevantním pro tento příspěvek byl překop vozovky pro kabel do č. p. 24 (*obr. 3:11*). Dokumentován byl 14. 10. 2002 severní řez v délce 4,6 m (*obr. 4, 16 a 17*). Podlozím je hnědý jíl (uloženina 9106) v hloubce 0,75 až 0,95 m s mírným sklonem k východu. U východního konce stoupalo až na 0,5 m od povrchu. Na něm se uložila u východního konce řezu tmavě šedá jílovitá hlína (uloženina 9119A) na povrchu s uloženinou 9119B (vrstvička oblázků, pravděpodobně úprava povrchu). Následoval hnědý jíl (uloženina 9119C). Celková mocnost této části souvrství tvořila 0,2 m s úrovní jen 0,25 m od současného povrchu. Do těchto uloženin byl vyhlouben větší výkop OBJ09 o dokumentované neúplné délce 3,3 m a hloubce až 0,5 m. Dno bylo ploché a rovné, mírně stoupající k západu. Východní stěna byla kolmá a na ní byla zjištěna tenká vrstvička propáleného jílu (uloženina 9118) o síle až 0,05 m. Na dno OBJ09 nasedá v západní části tenká vrstvička (0,02 m) uhlíků (uloženina 9107). Ve východní části nebyla zjištěna. Zde byla evidována heterogenní uloženina 9114 (tmavě šedá jílovitá hlína se skvrnami hnědého jílu /30 %/ a s příměsí malých fragmentů uhlíků /10 %/, kameny až bloky /15 %/ a středními a velkými oblázky /15 %/). Uloženiny 9107 a 9114 překryla uloženina 9108=9115 (hnědý jíl se skvrnami tmavě šedé jílovité hlíny /20 %/ a příměsí bloků kamenů /15 %/ a malých fragmentů uhlíků /5 %/) o mocnosti až 0,2 m. Na jejím povrchu se uložila tmavě šedá jílovitá hlína s velkou příměsí malých fragmentů uhlíků (40 %), označená jako uloženina 9116. Následovala uloženina 9117 (tmavě šedá jílovitá hlína se skvrnami hnědého jílu /30 %/ a s příměsí malých fragmentů uhlíků /10 %/).

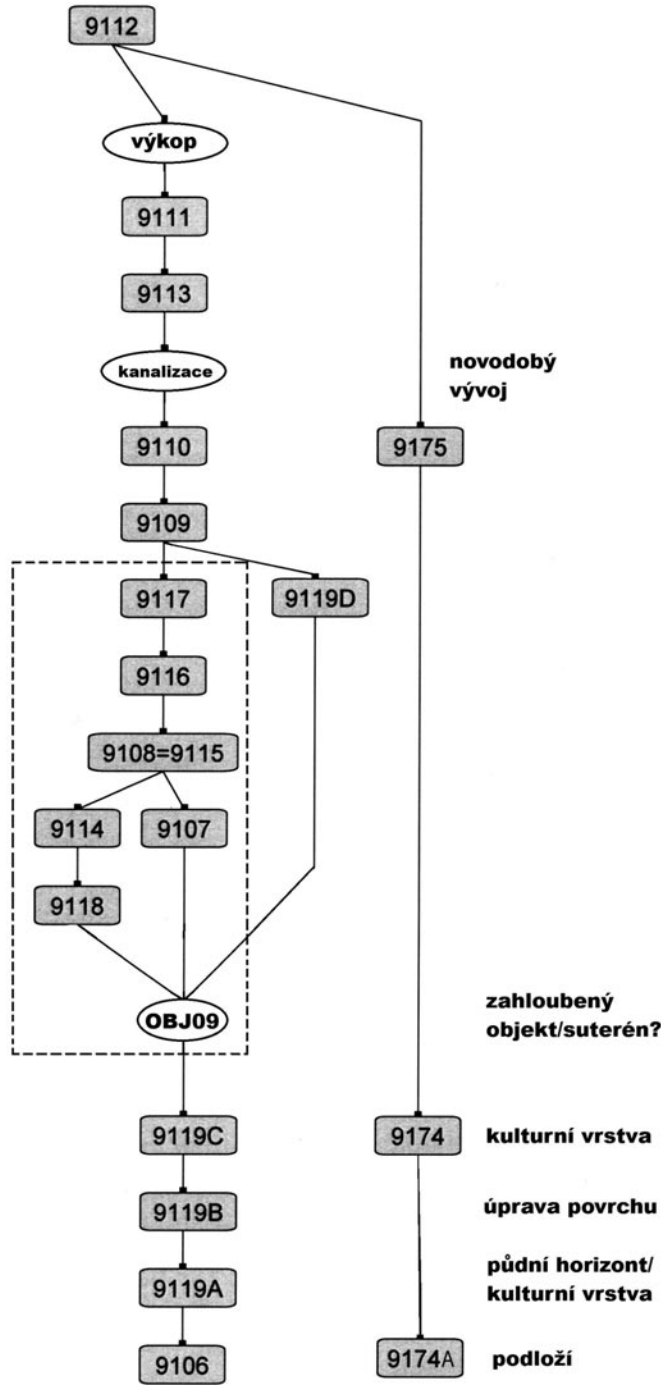
Obr. 14. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Výkop pro kanalizaci před č. p. 22. Jižní stěna s OBJ13. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Obr. 15. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Výkop pro kanalizaci před č. p. 24. Severní stěna. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Obr. 16. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Kabelová přípojka před č. p. 24. Severní stěna s OBJ09. Větší kameny zvýrazněny šedě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Obr. 17. Harrisův diagram terénní situace s OBJ09. Objekt a jeho výplň zvýrazněna čárkovaně. V programu Arched 1.4.1. vypracoval autor.

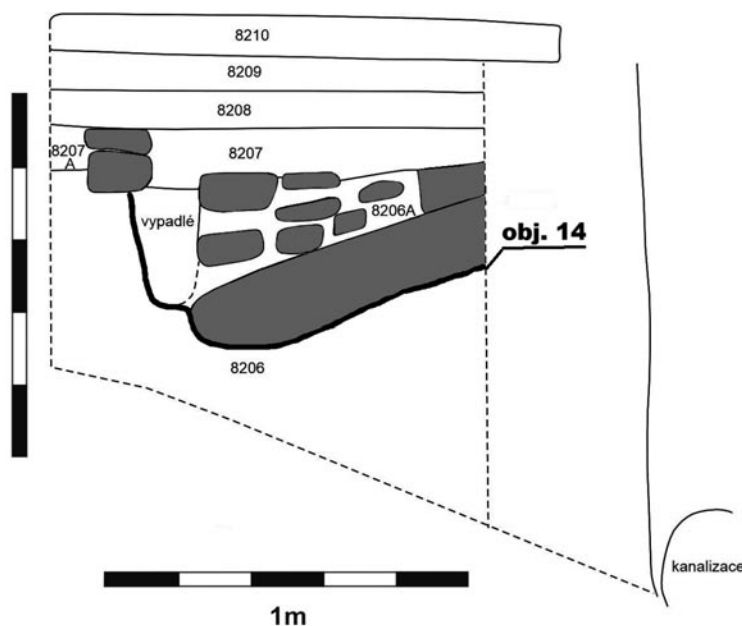
Tehdejší povrch tím dosáhl úrovně 0,5 m od povrchu současného. Na horní ploše okraje, tj. nad uloženinou 9118 byl zjištěn zbytek vrstvy šedé jílovité hlíny (uloženina 9119D) o síle 0,15 m. Podle pozice ve stratigrafii musela vzniknout v době existence OBJ09 nebo v době jeho zániku. Charakter uloženin ve výplni OBJ09 nasvědčuje tomu, že pravděpodobně zanikl požárem.

Nad výplní OBJ09 (uloženiny 9107, 9108, **9114**, 9115 až 9117) a přes uloženinu 9119D byla evidována až 0,2 m silná uloženina **9109** (tmavošedá jílovitá hlína se skvrnami hnědého jílu /20 %/ a příměsí malých fragmentů uhlíků /15 %/ a malých až velkých kamínků /10 %/). Následovala uloženina 9110 (tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí malých fragmentů uhlíků /10 %/, malých až velkých kamínků /5 %/ a malých fragmentů cihel /5 %/).

Terén tím dosáhl úrovně 0,35 až 0,4 m od současného povrchu. Zbývající část zvrstvení souvisí s novodobými úpravami povrchu a novodobými výkopy. Do uloženiny 9110 byl vyhlouben výkop pro kanalizaci o šířce 0,5 m, který narušil výplň OBJ09 v celé dokumentované výšce. Jeho písčité zásyp a ostatní povrch překryla vrstva žlutého písku (uloženina 9113), do níž byl u západního konce vyhlouben recentní výkop pro vodovod o šířce až 1,1 m a také se zásypem žlutého písku. Stratigrafii uzavřela vrstva betonu (uloženina 9111) a asfaltu (uloženina 9112).

S popsanou situací souvisí také stratigrafie dokumentovaná již 19. 9. 2002 v kabelové rýze k domu č. p. 24 (*obr. 3:10*) ve vozovce v sousedství hlavního kanalizačního řádu. Terénní výřez měl délku 1,2 m (*obr. 4 a 18*). Podloží je hnědý jíl (uloženina 8206) překrytý tmavě šedou jílovitou hlínou (uloženina 8207) s povrchem v hloubce 0,45 m od současného povrchu. Do těchto uloženin se zahluhoval výkop (OBJ14) s nejasně dochovanou (stupňovitou?) jižní stěnou a rovným k západu skloněným dnem. Na stupni stěny se nacházely dvě vrstvy kamenů, působící dojem kamenného obložení. Neúplné rozměry činí až 0,6 m (hloubka) a 1,1 m (délka). Výplň tvořila uloženina 8206A, tvořená hnědým jílem s vysokým zastoupením malých kamínků až bloků s největším blokem na dně (70 %) a s příměsí malých fragmentů uhlíků (5 %). Horní část výplně tvořila směs hnědého jílu (50 %) a tmavě šedé jílovité hlíny (45 %) s příměsí malých fragmentů uhlíků (5 %), označená jako uloženina 8207. Zbytek zvrstvení tvořily novodobé úpravy povrchu a jejich podklady (uloženiny 8208 – žlutý písek, 8209 – beton, 8210 – asfalt). Nejasný je vztah popsaného OBJ14 k OBJ09 v jižněji položeném řezu. Vzdálenost mezi oběma řezy je jen 1 m. V případě, že by se jednalo o jeden objekt, by celkové neúplné rozměry ve směru východ–západ byly blízké 3,3 m a ve směru sever–jih 1,0 m. Hloubka byla 0,6 m.

Zbývající části terénní situace byly dokumentovány formou sloupcových výřezů (*obr. 3:A–H*). Tři výřezy terénní situace dokumentované touto formou byly pořízeny ve výkopu pro plynové potrubí před průčelím domu č. p. 21 a 22 dne 23. 8. 2002 (*obr. 3:A,E,F*). Nejseverněji byl dokumentován výřez před vchodem do lékárny v č. p. 21 (*obr. 3:A*) s podložím tvořeným uloženinami 7205, 7206 a 7207 (hnědý jíl a rozvětralá hnědá skála) v hloubce 0,4 m od současného povrchu. Překrývají je pouze novodobé úpravy povrchu nebo jejich podklady (uloženina 7208 – hnědý písek, 7209 – bělavý šterk, 7210 – asfalt). Přibližně uprostřed průčelí č. p. 21 byl popsán další výřez (*obr. 3:E*) s podložím tvořeným navětralou skálou a hnědým jílem (uloženina 7213 a 7212) také v hloubce 0,4 m od současného povrchu. Následuje uloženina 7211 (tmavě hnědá hlína s příměsí malých oblázků /20 %/ a malých fragmentů cihel /5 %/).

Obr. 18. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Kabelová přípojka před č. p. 24. Jižní stěna s OBJ14. Větší kameny zvýrazněny šedě. Kresba M. Křemen, digitalizace L. Brabencová, upravil autor.

Obr. 19. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Kanalizační výkop s OBJ01 až OBJ03. Pohled od jihovýchodu. Foto autor.

šedá jílovitá hlína) v hloubce 0,35 m od současného povrchu. Překryla je uloženína 8458, tvořená žlutým pískem s cihlami a překrytá obrubníkem chodníku. Na rozhraní travnaté plochy a vozovky (obr. 3:C) bylo v hloubce 0,4 až 0,45 dokumentováno podloží (stejná sekvence uložení 8453–8454–8457 jako v předchozím bodě). Překrývala ho pouze vrstva betonu (uloženína 8455) a povrchový asfalt (uloženína 8456). Třetí bod byl popsán ve vodovodní šachtě v ploše vozovky (obr. 3:D). Situace byla obdobná jako v předchozím bodě. Podloží (uloženíny 8453 a 8454) v hloubce 0,5 m od současného povrchu bylo překryto vrstvou betonu (uloženína 8455) a asfaltu (uloženína 8456).

Za sloupcový diagram můžeme považovat i terénní výřez dokumentovaný dne 6. 9. 2002 u vchodu do č. p. 22 (obr. 3:G). Podloží, uloženína 7320 (rozvětralá skála), bylo evidováno již v hloubce 0,2 m pod současným povrchem. Zahloubeno do něho bylo základové zdivo domu č. p. 22 (zdi 1 a 2). Následují jen novodobé úpravy povrchu (7331 – hnědý písek, 7332 – bělavý písek, 7333 – dlažba z betonových dlaždic).

Před průčelím č. p. 24 byl dokumentován 16. 10. 2002 sloupcový výřez situace (obr. 3:H), v němž se nacházelo podloží (hnědý jíl, uloženína 9174A) s povrchem v hloubce 0,4 m od povrchu, překryté tmavě šedou jílovitou hlinou (uloženína 9174) silnou 0,15 m, snad půdním horizontem. Pod povrhem (drn) se nacházela již jen blíž nepopsaná vrstva navážek (uloženína 9175 – obr. 17). Pro popsání terénní výřezy je charakteristické, že neposkytly s výjimkou jediného keramického zlomku (uloženína 9174) archeologický materiál.

Objekt	Pravěk	Středověk	Novověk	Ostatní	Poznámka
OBJ01	1/6	23/152	-		Ko, Mz, U
OBJ02	1/14	14/349	-		Mz
OBJ03	4/46	-	-		Mz
OBJ04	-	20/346	-	Fe lupa / 403 g	
OBJ04 sběr	1/4	172/2968	-	Fe hřeb / 59 g	Dř, Ko, Mz, St, StM, U
OBJ05	-	1/x	-		U
OBJ06	-	57/464	-		Dř, Ko
OBJ09	-	1/1	-		
OBJ10	-	1/2	-		U
Půdní horizont	4/16	14/202	-		Ko
Kulturní vrstva	-	2/30	5/71		Ko, Mz, U
Dlažba	-	2/18	-		
Sběr	8/186	19/85	-		Ko
Celkem	19/272	326/4616+x	5/71	2/462	

Tab. 1. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Přehled získaných nálezů. Zobrazen u keramiky v podobě počet zlomků / váha. Dř – dřevě, Ko – zvířecí kosti, Mz – ma-zanice, St – struska, StM – stavební materiál, U – uhličky.

4. Rozbor nálezů

Převážnou část nálezů tvoří jako obvykle keramické zlomky. Vyzvednuty byly také zlomky zvířecích kostí, uhlíky, mazanice, struska a ojedinělé fragmenty železných předmětů (*tab. 1*). Nálezy byly získány vzorkováním dokumentovaných řezů, obvykle jen v limitovaných počtech. Další byly získány sběrem ve vykopané zemině. Specifickou část představuje soubor získaný sběrem v zemině vyhloubené bez předchozího upozornění stavební firmou v OBJ04.

4.1. Keramika

Keramické nálezy byly popsány a analyzovány na základě rozdělení podle technologického provedení na základě makroskopicky pozorovaných rysů (velikost a druh ostríva, výpal, úprava povrchu a lomu, v menší míře také barva), a to na základě zkušeností s keramickými soubory z jiných regionů (Chrudimsko – *Frolík 2019*; Praha – *Frolík 2017*) a se soubory přímo z Českého Brodu (Kouřimské předměstí – *Frolík 2021*; ulice Krále Jiřího, čp. 87 – *Frolík 2023a*; č. p. 1 – bývalá radnice – *Frolík 2023b*; náměstí Arnošta z Pardubic – *Frolík 2025*). Charakterizovány jsou jen keramické třídy, které jsou zastoupeny v posuzovaném souboru. Doplněno je jejich orientační stáří, zdůvodněné níže při detailním rozboru.

Rozlišeno bylo celkem 15 technologických skupin (keramických tříd – KT), označených CB1 až CB15. Popsány jsou pouze KT zjištěné ve studovaném souboru (tj. mimo KT CB2 a KT CB6).

- CB1 – jednostranně glazovaná keramika, obvykle na vnitřní straně (15.–17. století)
- CB3 – redukční výpal, jemnější ostrívo, hladký povrch, vytáčení, převážně hnědé a šedé odstíny (14.–15. století)
- CB4 – spíše redukční výpal, ostrívo s jemnými šupinkami slídy, především na povrchu, hladký nebo jemně krupičkový povrch (13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“
- CB5 – oxidační výpal, jemnější ostrívo s nepočetnými šupinkami slídy v hmotě, hladký povrch, hnědé a hnědošedé odstíny (13.–15. století)
- CB7 – sendvičový efekt, výraznější ostrívo bez slídy, povrch hladký až kožovitý, hnědé odstíny (14. – 15. století)
- CB8 – oxidační výpal, ostrívo tvořené jemnými šupinkami slídy a pískem, hladký povrch, pravděpodobně obtáčení (12./13.–14. století), tzv. hradištní keramika
- CB9 – oxidační výpal, jemná keramická hmota, jemný povrch, vytáčení, světlé barvy, nejčastěji béžové a světle hnědé odstíny (14.–16. století)
- CB10 – oboustranně glazovaná keramika (16.–17. století)
- CB11 – redukční výpal, jemná keramická hmota se středním ostrívem, vytáčení, světle šedé či bělošedé odstíny (14.–16. století)
- CB12 – oxidační výpal, výraznější ostrívo bez slídy, tvrdý výpal, vytáčení, převážně hnědé odstíny (14.–16. století)
- CB13 – keramický materiál s příměsí tuhy ve hmotě, bez dalšího rozlišení (12.–14. století)
- CB14 – oxidační výpal, písčité ostrívo bez slídy, často hojné, měkčí výpal, hladký povrch, převážně odstíny hnědé barvy (12./13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“
- CB15 – oxidační výpal, jemnější ostrívo, opticky tvrdý výpal, lom bělavý, hladký povrch, vytáčení, bělavé či okrové odstíny, často s červeným malováním (13.–15. století)

Keramické zlomky byly vyhodnoceny sumárně, protože charakter souborů zejména z jednotlivých objektů je obdobný (*tab. 2*). Nejstarší jsou zlomky pravěké (16 zlomků, označené „P“), které tvoří převážně druhotnou (starší) příměs v několika objektech (OBJ01, OBJ02, OBJ04). Z OBJ03 byly získány jenom pravěké zlomky (*obr. 23:12*), ale stratigrafie napovídá, že i ty jsou v objektu druhotnou příměsí. Primární polohu předpokládáme v půdním typu event. kulturní vrstvě na podloží (uloženiny 8454 a 9174). Polovina (8 zlomků) pochází ze sběrů (*obr. 20:10–12; 23:24*). Převážně se jedná o drobné zlomky obtížně klasifikovatelné. Nejvýraznější je zlomek z výdutě nádoby zdobený prstováním (*obr. 23:24*), který můžeme zařadit do střední nebo mladší doby bronzové. Objeví se také jednoduše profilovaný nezdobený okraj (*obr. 20:12*). Pravěké keramické zlomky se objevují v nevelkém množství v celé ploše Husova náměstí i náměstí Arnošta z Pardubic (*Frolík 1996, 740*) a také je známe ze suterénu/zemnice 701 jižně od zkoumané plochy (*Frolík 2025, 583–586*). Bližší charakter pravěkého osídlení zatím uniká.

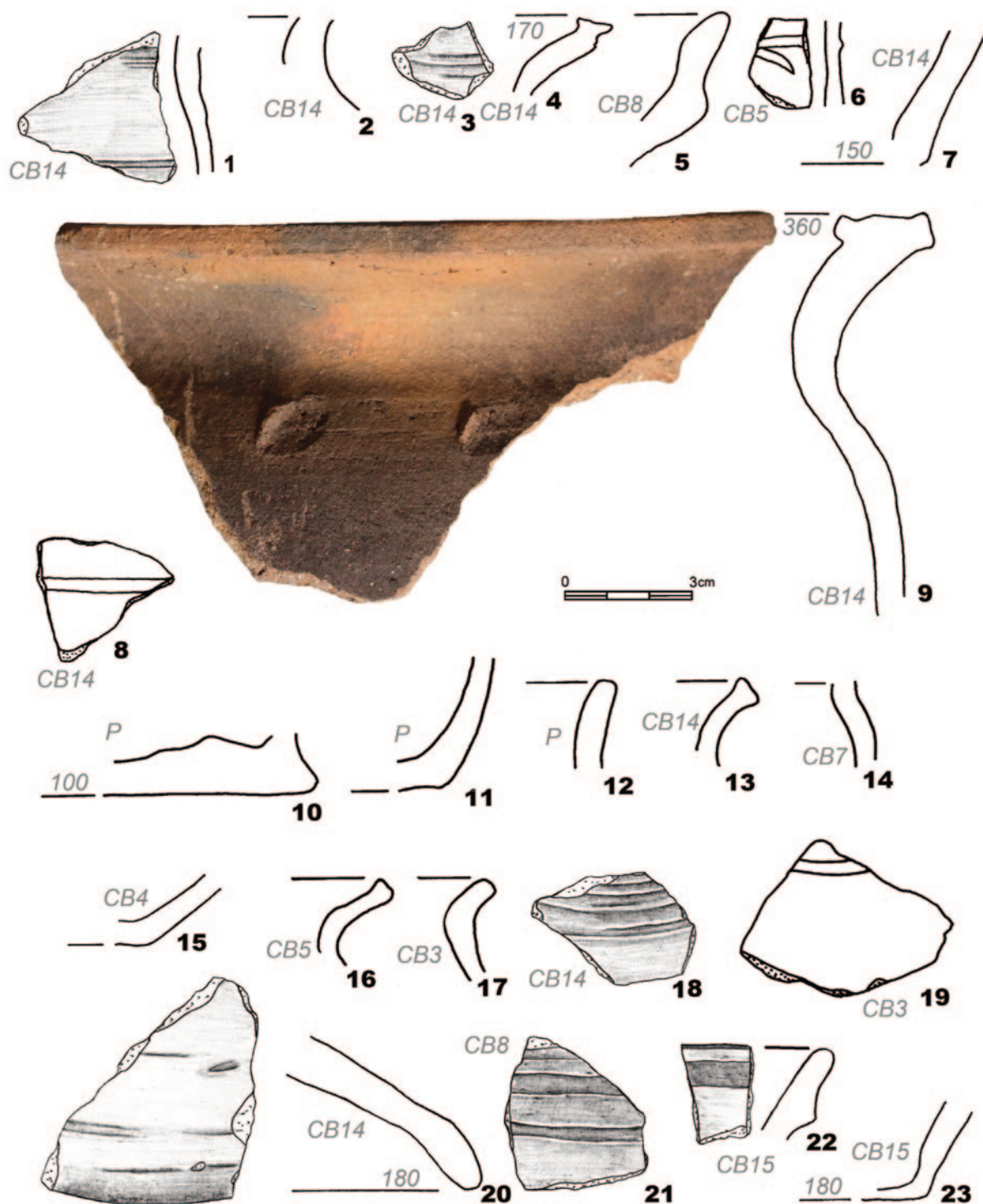
Keramická třída	Pravěk	CB03	CB04	CB05	CB07	CB08	CB09	CB11	CB12	CB13	CB14	CB15
OBJ01	1/6	-	2/15	10/54	2/11	1/13 1×Z	-	-	-	-	7/52	1/7
OBJ02	1/14	-	1/20	4/19	1/5	4/80 1×Z	-	-	1/2	-	3/223 1×Z	-
OBJ03	4/46	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OBJ04	-	-	2/49	4/47 1×Z	-	9/210 5×Z	-	-	1/6	-	3/47	1/7
OBJ04 Sběr	1/4	7/45	10/139	45/310	3/81 1×Z	42/1166 19×Z	-	-	-	2/60 1×Z	47/821 9×Z, 1×M	-
OBJ05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/? 1×M	-
OBJ06	-	-	4/32	40/213	-	5/58	-	1/1	-	-	4/116 1×Z, 1×P	3/14
Přes OBJ08	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4/46	-
OBJ09	-	-	-	-	-	-	1/1	-	-	-	-	-
Přes OBJ09	-	-	4/13	1/1	-	1/4	-	-	-	-	-	-
OBJ10	-	-	-	1/2	-	-	-	-	-	-	-	-
Půdní horizont	4/16	-	-	1/2	-	5/71 2×Z	1/3	-	-	-	7/126 1×Z	-
Kulturní vrstva	-	-	-	-	-	-	2/30	-	-	-	-	-
Dlažba	-	-	-	-	-	1/10	-	-	-	-	1/8	-
Sběr	8/186	8/7	2/23	10/26	-	2/22	-	-	1/1	1/1	1/5	-

Tab. 2. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Přehled nálezů keramiky podle jednotlivých keramických tříd definovaných v textu. Doplněny jsou pravěké nálezy (P). V rámci jednotlivých KT: M = miska, P = poklička, Z = zásobnice. Množství je zobrazeno v podobě počet zlomků / váha.

Výraznou součástí souboru jsou keramické zlomky KT CB8 a CB14, náležející tzv. hradištní tradici (hojně písčité ostřívo, obvykle přítomnost slídy) a nastupující zřejmě již ve 12. století a do jisté míry dominující 13. století (142 zlomků, 3058 g). Tvarově identifikujeme hrnce často s jednoduše profilovaným okrajem s různě upravenou horní ploškou (*obr. 20:4,13; 21:3,5,12; 22:1,2*), s okrajem nízkým vzhůru vytaženým (*obr. 21:1,4*), s nepravým okružím (*obr. 21:7,11; 23:2,20*) a okružím (*obr. 21:9,14*). Identifikujeme také misku s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 21:10*), netypicky tvarovanou jednoduchou misku také s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 24:3*) a pokličku s jednoduchým oblým okrajem (*obr. 20:20*). Zastoupeny jsou také zásobnice, za jejichž části považujeme také zlomky stěn silnostěnných nádob (*obr. 22:6,8,25*). Okraje mají profilaci nepravého okruží (*obr. 20:5; 21:8; 23:1,20*) nebo jsou jednoduše profilované oboustranně rozšířené či mírně zesílené (*obr. 20:9; 23:8,9*). Nalezneme také okraj kyjovitý (*obr. 21:6*). Celkem byly registrovány zlomky 35 zásobnic (silnostěnných nádob) z OBJ01, OBJ02, OBJ04 a OBJ6. Na jejich rozšíření ukazují i zlomky z půdního horizontu či kulturní vrstvy na podloží (tři zlomky). Ve výzdobě převažuje rytá šroubovice (*obr. 20:1,18,21; 21:1,17,19,23,24; 22:4,10,11,14,15; 23:3,6,17*), na zásobnicích se objevuje linie jednoduchých vrypů (*obr. 20:9*). Ojedinele se objeví drobné vrypy (*obr. 22:3*). Obě KT CB8 a CB14 převažují v OBJ04 (101 zlomků ze 172), polovinu tvoří v OBJ02 (sedm zlomků ze 14) a přibližně třetinu v OBJ01 (osm zlomků z 23). Převažují také v uloženinách charakterizovaných jako půdní horizont (12 zlomků ze 14).

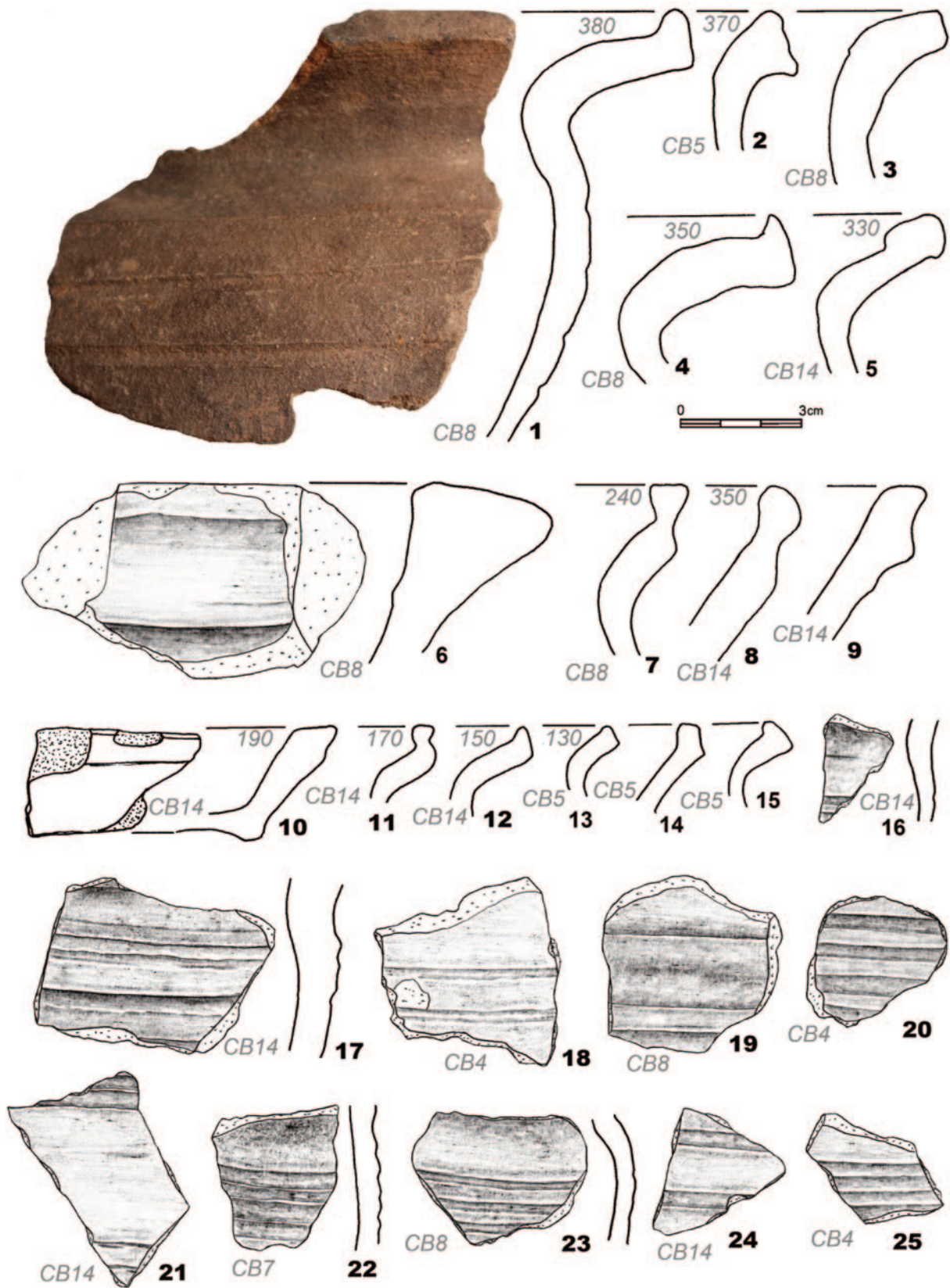
Mezi keramické třídy s počátkem ve 13. století a pokračováním až do 14. či 15. století jsou řazeny KT CB4 a CB5 (malá příměs jemných šupinek slídy, zejména na povrchu, hladký povrch). Zastoupeny jsou hrnce s jednoduše profilovaným okrajem někdy mírně rozšířeným (*obr. 20:16; 21:2,13–15*) s výzdobou provedenou rytou linií (*obr. 22:19,22,23; 23:14*) nebo rytou šroubovicí (*obr. 21:18,20,25; 22:16,17,20*), ojedinele se objeví drobná plastická páska (*obr. 20:6*) nebo drobná vlnice (*obr. 22:13*). U těchto KT převažují drobné zlomky. Početně převažují v OBJ01 (12 zlomků z 23) a ještě více v OBJ06 (44 zlomků z 57). V OBJ02 (pět zlomků ze 14) a OBJ04 (61 zlomků ze 172) jsou v menšině. Jediný zlomek KT CB05 z OBJ10 je pouze indicií, nemá větší vypovídací hodnotu. U dvou zlomků spojených s OBJ04 evidujeme přítomnost větších šupinek slídy na povrchu i ve hmotě, které jsou blízké keramice z Čáslavi 13. až 14. století.

Ke zboží spojenému se 13. stoletím náleží také světlá, obvykle červeně malovaná keramika (KT CB15). Objevuje se v minimálním množství v OBJ01 (jeden zlomek), OBJ04 (jeden zlomek – zlomek s rytou

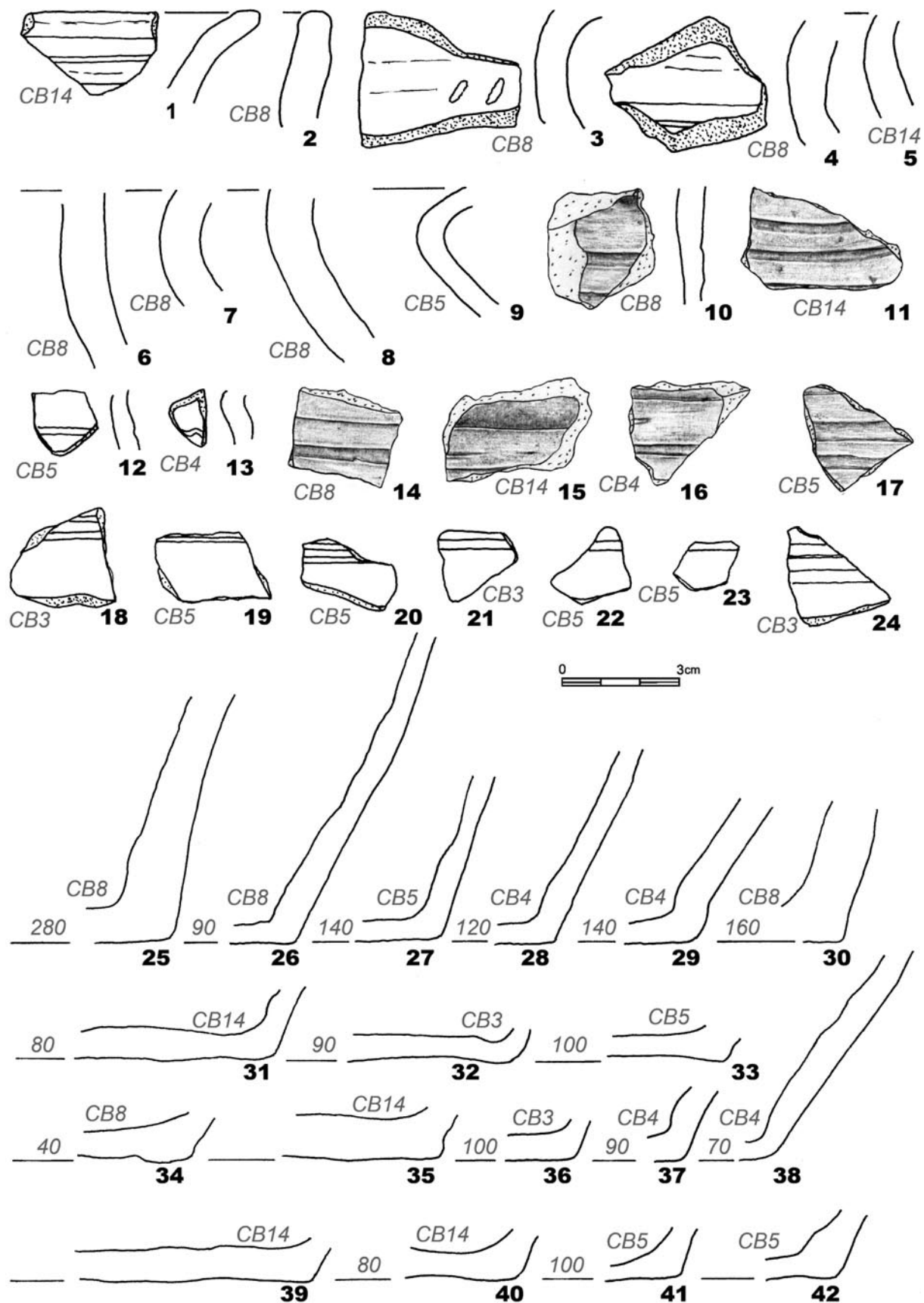

Obr. 20. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. 1–7 – OBJ01; 8–9 – OBJ02; 10–12 – sběr z hromady; 13 – uložení 8225; 14,16–19 – sběr; 15, 20–23 – OBJ06. Keramika. Doplněny měřitelné průměry okrajů a den a keramické třídy, červené malování vyznačeno černě. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

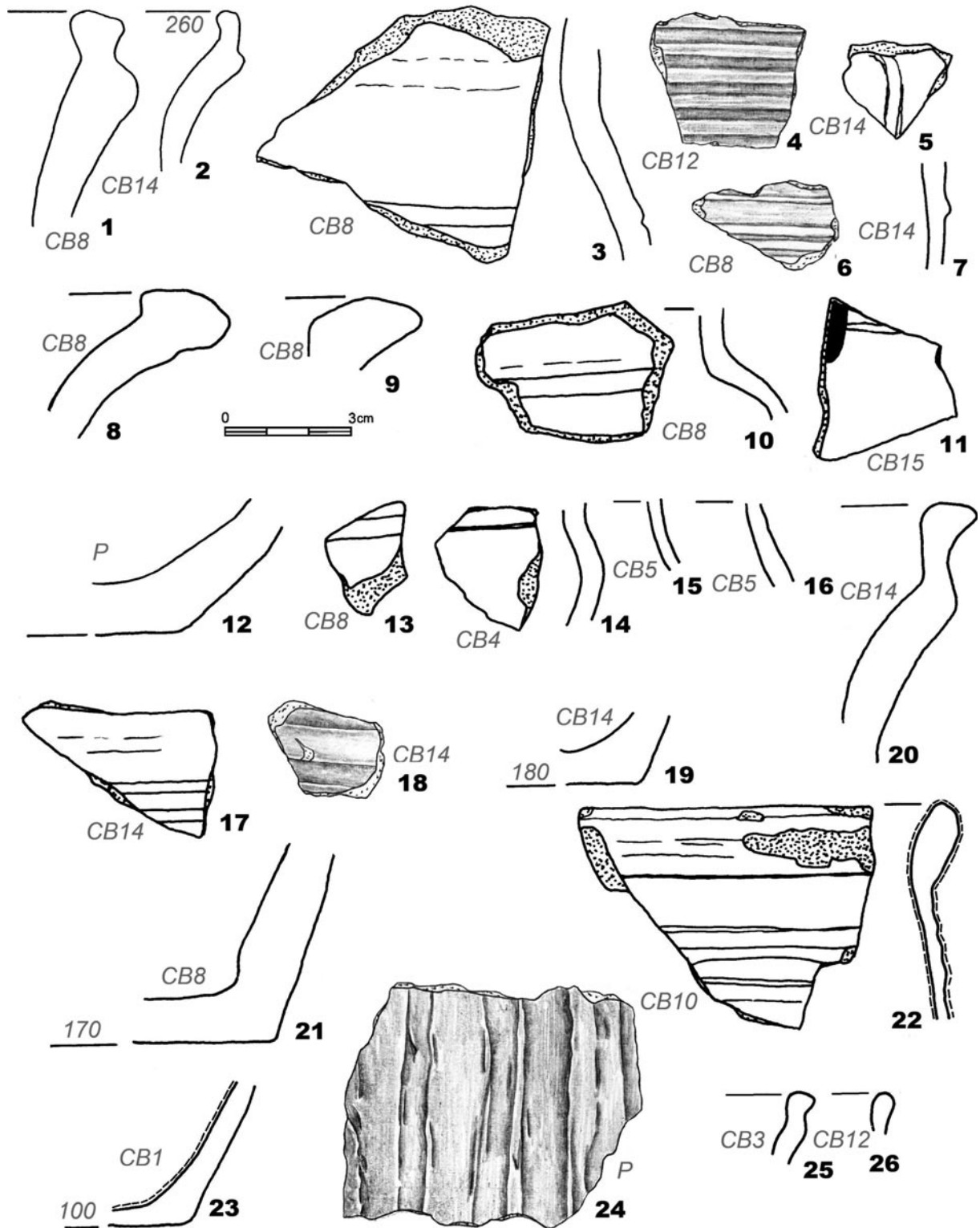
linií a skvrnou červeného malování – *obr. 23:11*) a nejvíce v OBJ06 (tři zlomky, mezi nimi okraj hrnce s profilací okruží a červeně malovanou linií – *obr. 20:22,23*). Datování se pohybuje ve stejném rozmezí jako u KT CB8 a CB14, tj. 13. až starší 14. století. V OBJ04 se objeví i zlomky s příměsí tuhy v keramické hmotě (KT CB13), a to dva zlomky, jeden z nich z těla zásobnice. Opět je řadíme do stejného časového horizontu. V prostředí Českého Brodu se jedná o málo zastoupený typ keramiky, navíc bezesporu importovaný odjinud. Nízké zastoupení, byť svou přítomností důležité, odpovídá rozboru keramických

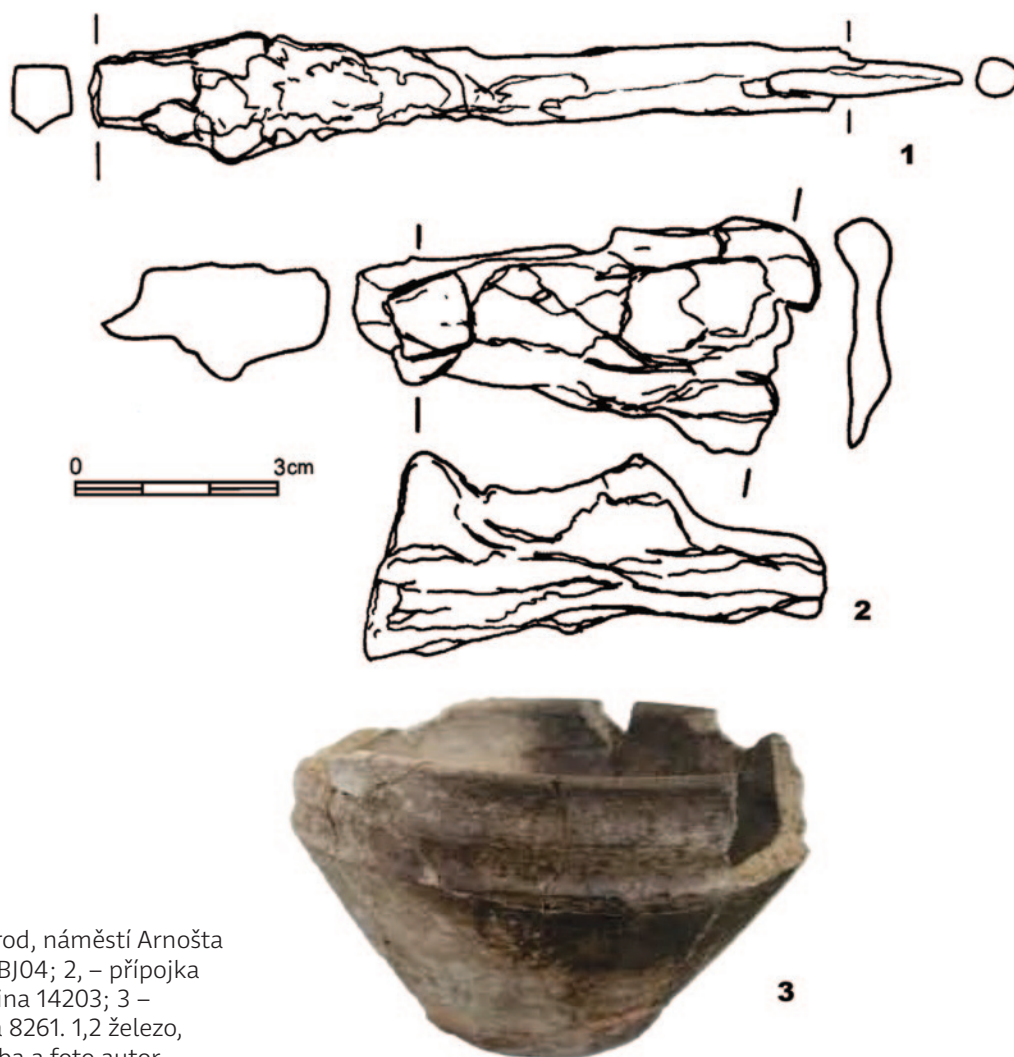
Obr. 21. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. 1–25 – OBJ04. Keramika. Doplněny měřitelné průměry okrajů a den a keramické třídy. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

Obr. 22. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. 1–42 – OBJ04. Keramika. Doplněny měřitelné průměry okrajů a den a keramické třídy. Kresba autor a M. Sedláčková.

Obr. 23. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. 1–11 – OBJ04; 12 – OBJ03; 13–15 – uloženína 9109; 16 – uloženína 8454; 17,18,21 – uloženína 8355; 19 – uloženína 7219; 20 – uloženína 8288; 22,23 – uloženína 8352; 24–26 – sběr. Keramika. Doplněny měřitelné průměry okrajů a den a keramické třídy, červené malování vyznačeno černě, glazura čárkovaně po obvodu zlomku. Kresba autor a M. Sedláčková.

Obr. 24. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. 1 – OBJ04; 2, – přípojka k č. p. 25, uloženína 14203; 3 – OBJ05, uloženína 8261. 1,2 železo, 3 keramika. Kresba a foto autor.

nálezů z jižněji situovaného objektu 701 (Frolík 2025, 584). Stejně je to i v případě objektů na parcele č. p. 87 v ulici Krále Jiřího (Frolík 2023a, 266–277).

Vrcholně středověké zboží, obecně zařaditelné do 14.–16. století (KT CB3, CB7, CB9, CB11 a CB12), se objevuje v menším zastoupení v OBJ02 (dva zlomky), OBJ04 (jeden zlomek), OBJ06 (jeden zlomek) a OBJ09 (jeden zlomek – jediný vyzdvžený z objektu) a také v kulturní vrstvě překrývající OBJ10 (uloženina 8352). Registrováno bylo také v půdním horizontu/kulturní vrstvě (jeden zlomek) a ve sběru (dva zlomky). Zastoupené je jednoduše profilovanými okraji hrnců (obr. 20:14; 23:26) a okrajem formovaným jako nepravé okruží (obr. 23:25). Z výzdoby se objevuje pouze jednoduchá rýha (obr. 20:19; 22:21) nebo torza rytých šroubovic (obr. 21:22; 23:4). Přítomnost těchto zlomků v zásypech objektů by naznačovala zánik až ve 14. století (po roce 1315?), pokud nebudeme uvažovat (vzhledem k malému počtu) o intruzi. Důležité také je, že v případě objektů v superpozici (OBJ02 a OBJ06) se jedná o ty mladší.

Jako nejmladší klasifikujeme pět zlomků z uloženíny 8352, která je zřejmě torzem kulturní vrstvy. Jedná se o jednostranně (KT CB1 – obr. 23:23) nebo oboustranně (KT CB10 – obr. 23:22) glazované zboží, v druhém případě okrajový zlomek hrnce s ovalovým okrajem a výzdobou rytou šroubovicí. Evidován byl i malý zlomek blíže neurčené kameniny. Celkově se jedná o ojedinělý doklad jakési raně novověké (16.–17. století) aktivity v prostoru náměstí.

4.2. Nekeramické nálezy

Během archeologického výzkumu bylo získáno také nevelké množství nekeramických nálezů, které převážně neupřesňují časové zařazení (zvířecí kosti – 21 zlomků/262 g; uhliky – 11 g; dřevo – čtyři zlomky/

95 g). V souboru, který byl z narušení OBJ04 získán sběrem, se objevuje amorfní zlomek stavebního materiálu (cihla?; 22 g) a zlomek ploché střešní tašky (93 g). Oba považujeme za recentní příměs.

Další položku tvoří zlomky mazanice, které v malém množství pocházejí z OBJ01 (devět zlomků, 12 g), z OBJ02 (jeden zlomek, 5 g), OBJ03 (jeden zlomek, 8 g), OBJ04 (pět zlomků, 43 g), OBJ09 (tři zlomky, 44 g) a z uloženi 9114 (čtyři zlomky, 46 g), pravděpodobně související s výplní OBJ09. Tři zlomky mají hlazenou stěnu a jeden nese otisk kuláčů. Blíže charakterizovat dřevěné konstrukce, z nichž zlomky pocházejí, není ale možné. Mazanice je však výrazně zastoupena v objektu 701 (Frolík 2025), a to v počtu 57 zlomků (1042 g). V souboru, který byl získán z OBJ04 sběrem, pochází tři drobné zlomky strusky (5 g). Ty naznačují práci se železem, jejímž jednoznačným dokladem je část železářské lupy (403 g) z OBJ04. Jednoznačné přiřazení komplikuje fakt, že pochází ze souboru získaného z tohoto objektu sběrem. Na uvažované stáří poukazují zlomky strusky ze zmíněného objektu 701 (Frolík 2025) o celkové váze 3001 g.

Minimum je železných předmětů. Z OBJ04 (část souboru získaná sběrem) byl vyzvednut železný silně korodovaný hřeb (*obr. 24:1*), náležející pravděpodobně hřebu bez hlavy typu IX ve variantě s kruhovým průřezem (Krajíc 2003, 65, 68). Pro silnou korozi není určení zcela jednoznačné. Charakteristiku náměstí jako komunikačního prostoru dokresluje prokorodovaný zlomek podkovy (*obr. 24:2*), a to část ramene s ozubem, pravděpodobně typu 5d podle R. Krajíce (Krajíc 2003, 103), vyzvednutý z novodobého výkopu v objektu 701, 14207 (Frolík 2025, 579–580).

5. Interpretace nálezové situace

Dokumentovaná terénní situace sestává z úseků výkopů pro inženýrské sítě. Vzájemné provázání do jednoho celku je možné pouze zčásti, pokud pomíneme skutečnost, že spojovacím článkem jsou kontexty tvořící podloží a pak novodobé až recentní úpravy povrchu.

Podloží v částech nesnížených mladšími zásahy (objekty) je převážně mělko pod současným povrchem (do 0,6 m). Často přímo na něj nasedají novodobé úpravy povrchu náměstí (vrstvy drobných kamínek, dlažba z kostek, asphalt s písčítým nebo betonovým podkladem). Je pravděpodobné, že terén byl v některých místech snížen, protože se zde nedochovaly nebo jen omezeně středověké, event. raně novověké úpravy povrchu náměstí, známé z jiných jeho částí (uloženi 7211 – mocnost 0,1 m; 8202 – mocnost 0,4 m; 8348, 8352, 8353, 8355 – mocnost až 0,7 m). Eventuální rozsah snížení nelze určit či rekonstruovat. Podloží je tvořeno různou měrou rozvětranou skálou (uloženi 7205, 7206, 7215, 7228, 7232, 7314, 7315, 7330, 8224, 8259, 8260, 8346, 8347, 8453), místy přeměněnou až v jíl či jílovitou hlínu (uloženi 7316, 8158, 8206, 8223, 8287, 8236, 8258, 8275, 9106).

Hnědé jílovité uloženi lze zčásti interpretovat jako půdní horizont uložený na povrchu podloží (uloženi 7207 – mocnost 0,25 m; 7317 – mocnost 0,25 m; 8159 – mocnost 0,6 m; 8199 – mocnost 0,1 m; 8207A – mocnost 0,1 m; 8237 – 0,25 m; 8244 – mocnost 0,1 m; 8288 – mocnost 0,35 m; 8354 – mocnost 0,35 m; 9119A – 0,06 m). Je částečně zasažen (kontaminován) archeologickými nálezy (pravěkými nebo středověkými; 8454 – mocnost až 0,8 m; 9174 – mocnost 0,15 m). Zajímavý je určitý podíl malých oblázků, které mohou souviset s blíže neurčitelnými úpravami povrchu.

Následovala nejstarší identifikovatelná úprava povrchu sestávající z uloženi s vyšším obsahem kamínek nebo malých oblázků (uloženi 7216=7227=7233 – mocnost až 0,1 m; 7317 – mocnost 0,08 m; 8225=8238=8245 – mocnost až 0,15 m; 8274 – mocnost 0,2 m; 9119B – mocnost 0,05 m). Tato úprava povrchu zřejmě souvisela s lokací města a rozměrem jeho půdorysu (náměstí, ulice, jednotlivé parcely). Na této úpravě se místy dochovala kulturní vrstva (uloženi 7217=7225=7234 – 0,35 m; 8160 – mocnost 0,2 m; 8200 – mocnost 0,15 m), pravděpodobně jako důsledek provozu na již existujícím náměstí (tzv. životní nečistoty). Z úrovně úprav povrchu nebo zmíněné kulturní vrstvy byly hloubeny zjištěné výkopy/objekty.

Jedna skupina byla identifikována před průčelím nárožního domu č. p. 21 (roh náměstí Arnošta z Pardubic a ulice Krále Jiřího), a to objekty OBJ07, OBJ08, OBJ11 a OBJ15. Největším terénním zásahem je vyhloubení stavební jámy (OBJ08) pro vybudování zděného valeně zaklenutého sklepa (zeď 900) přístupného přímo z podzemí domu č. p. 21 (*obr. 4 a 10*). Jednoznačně známe jeho jeden rozměr (šířka

7,5 m), do ulice zasahoval nejméně 4,6 m. Lze předpokládat, že byl vydlážděn čtvercovými keramickými dlaždicemi. Klenba byla překryta zasypaná a následovaly již jen částečně dochované úpravy povrchu náměstí, převážně písčité podklady nedochovaných dlažeb (uloženiny 7219, 7220, 7220A, 7224). Časové zařazení se může omezit jen na vrcholný středověk, obdobně jako u jiných dokumentovaných sklepů na nám. Arnošta z Pardubic nebo Husově náměstí (č. p. 1, č. p. 12, č. p. 47, č. p. 56 – *Frolík 2010; 2011*).

Ze stejné úrovně (uloženina 7217) byl vyhlouben severně od sklepa OBJ07, tj. menší jáma nebo větší kúlová jamka (*obr. 9*). V jeho sousedství se dochoval porušený výkop OBJ11, hloubený také z téže úrovně. Opět se jednalo o malou jámu nebo větší kúlovou jamku, přesnější určení nedovoluje narušení recentními výkopy pro inženýrské sítě (uloženina 7238). V těsném sousedství byl dokumentován výkop OBJ15, také porušený recentními výkopy. Nelze vyloučit se se jedná o výkop pro starší inženýrské sítě. Objekty neposkytly datovací materiál, takže zařazení zůstane v širokém intervalu středověk až raný novověk. Dokládají však využívání plochy náměstí na frekventovaném místě.

Ve výkopu pro kanalizační přípojku u křížení s výkopem pro plyn byl před průčelím č. p. 21 zjištěn OBJ12, dochovaný jako torzo (*obr. 4 a 12*). Dochovaná stěna byla propálena, spáleništní charakter s vysokým obsahem uhlíků, mazanice a popela měla celá jeho výplň (uloženiny 7319 až 7322 a 7329). Spáleništní charakter má i uloženina 7323, která OBJ12 překryla. Může se jednat o část výrobního objektu (produkt však nelze určit), nebo požárem zaniklý mírně zahluobený suterén (polozemnice). Časové zařazení může být při absenci archeologických nálezů odvozováno jen ze stratigrafické situace, tj. zahluobení do nejstarší úpravy povrchu náměstí (uloženina 7317). Překryt je pouze zbytky novodobých úprav povrchu náměstí (uloženiny 7324 a 7325).

Největší skupina výkopů se nacházela ve výkopu pro kanalizaci ve vozovce před č. p. 22 (OBJ01 až OBJ06), v těsném sousedství se nacházela ještě šachta pro vodovod s výkopem – OBJ10 (*obr. 4, 5, 7 a 8*). U objektů v kanalizačním výkopu lze jejich stratigrafickou situaci navzájem propojit. Nejjižněji byly situovány OBJ01 a OBJ02. Stratigraficky starší byl OBJ01. Úroveň, z níž byl hlouben není v úplnosti zřejmá. Pravděpodobně to bylo z úrovně nejstarší úpravy povrchu náměstí (uloženina 8225=8238=8245) podle situace na severní straně, na jižní straně zřejmě až z úrovně uloženiny 8226, která nejstarší úpravu překryla. Výplň měla částečně spáleništní charakter s uloženinami s vyšším podílem uhlíků a mazanice (uloženiny 8227 až 8230). Nahrazen byl na stejném místě výkopem OBJ02 obdobného charakteru (délka 3,5 m, hloubka 0,4 m). Popsané objekty mají charakter mírně zahluobených suterénů (polozemnic) s tím, že starší zřejmě zanikl požárem. V těsném severním sousedství byla zjištěna kúlová jamka (označena KJ, výplň 8239) zahluobená také do nejstarší úpravy povrchu (uloženina 8225=8238=8245).

Severněji následuje OBJ03, také zahluobený do nejstarší úpravy povrchu náměstí. Na řezu má charakter jámy. Po zaplnění byl překryt kulturní vrstvou (uloženina 8243), která se prosedala do horní části výplně. V další etapě byl severněji vyhlouben OBJ04 charakteru zahluobeného suterénu (zemnice). Prodléval zřejmě složitější vývoj (zahluobenina do dna vyplněná uloženinou 8251). Vyplněn byl sérií uloženin (8246, 8247, 8252, 8253), které nemají spáleništní charakter. Do povrchové části objektu se prosedala mladší úprava povrchu náměstí (uloženina 8254), překrytá vrstvou životních nečistot (uloženina 8250). V jižní části byl vyhlouben blíže neurčitelný zásah charakteru jámy (uloženiny 8248, 8249). Výše se nad výplněmi OBJ01 až OBJ04 nacházejí jen novodobé až recentní úpravy povrchu.

Severně od OBJ04 se nacházel OBJ10, zahluobený do skalního podloží (uloženina 8346) a půdního horizontu (uloženina 8354 – *obr. 4 a 7*). Heterogenní výplň (uloženina 8351A) neměla spáleništní charakter. Překryt byl uloženinami s novověkým materiálem (uloženina 8352). Charakter tohoto torza objektu nevylučuje interpretaci jako mírně zahluobený suterén – polozemnice.

V severním zakončení výkopu pro kanalizaci a severně od OBJ10 byly dokumentovány OBJ05, OBJ06 a OBJ16 (*obr. 4 a 8*). Stratigraficky nejstarší byl OBJ05, na plochem dně se pravděpodobně dochoval zbytek podlahy (?), uloženina 8262). Jílovitá výplň s příměsí kamenů nevykazovala stopy požáru. Do výplně OBJ05, jejíž povrch dosáhl úrovně 0,5 m od současného povrchu, byl vyhlouben další výkop (OBJ16). Kamenitá výplň (uloženiny 8265A, 8266) také nevykazovala stopy požáru. Není zřejmé, o jaký druh objektu se mohlo jednat. Dochovaný fragment je příliš malý (další suterén?). Zásyp OBJ05 a OBJ16 byl překryt kamenitou úpravou povrchu (uloženina 8274), do níž byl vyhlouben stratigraficky nejmladší

OBJ06, obdobného charakteru jako OBJ05. Heterogenní výplň vykazuje uloženy s velkým zastoupením uhlíků (8270, 8272), snad doklad požáru.

Před průčelím domu č. p. 22 ve výkopu pro kanalizační přípojku bylo přibližně uprostřed vozovky dokumentováno torzo výkopu (OBJ13 – *obr. 4 a 13*). Zahlouben byl do půdního horizontu (uloženina 8288). Výplň nevykazovala stopy ohně a nelze vyloučit, že se jedná o část novodobého výkopu pro inženýrské sítě, protože je překryt jen recentními úpravami povrchu.

Ve výkopech před domem č. p. 24 byly zjištěny dva výkopy – OBJ9 a OBJ14 (*obr. 4, 16 a 18*). Výkop OBJ09 byl zjištěn jižně od OBJ01 až OBJ06. Zahlouben byl do uloženy 9119C, která překrývala kamenitou úpravu povrchu (uloženina 9119B). Východní stěna byla propálená a na dně se uložila vrstvička uhlíků (uloženiny 9118, 9107). Vysoký podíl uhlíků (40 %) obsahovala také uložena 9116. Je pravděpodobné, že OBJ09 zanikl požárem. OBJ09 byl překryt uloženinou 9109 charakteru životních nečistot v ploše náměstí. Stratigraficky mladší uložena 9110 již obsahuje zlomky cihel, nasvědčující pozdně středověkému nebo novověkému původu. V sousedící kanalizační přípojce byl dokumentován řez s OBJ14, zahloubeným do podloží (uloženina 8206) a půdního horizontu (uloženina 8207). Výplň byla tvořena velkým množstvím kamenů včetně rozměrného bloku (uloženina 8206A). Ani následující uložena 8207 nevykazuje stopy požáru. OBJ14 má možný vztah k OBJ09. Vzdálenost mezi oběma řezy činí jen 1 m, ale výplň je odlišná.

Popsané objekty jsou charakterizované převážně jako zahloubené suterény/zemnice (OBJ01, OBJ02, OBJ04, OBJ05, OBJ06, OBJ09, OBJ10, nejednoznačně též OBJ12, s otazníkem OBJ16). Náleží až třem stratigrafickým fázím (OBJ01–OBJ02; OBJ05–OBJ16–OBJ06), část má výplň charakteru spáleniště (OBJ01, OBJ06, OBJ09 a OBJ12). Historické zprávy naznačují až tři katastrofy, kterými byl Český Brod na přelomu 13. a 14. století postižen (1289, kolem 1300, 1315). První je spojena s vypálením, což by dokládaly výplně některých objektů. Trojí katastrofě také odpovídají výše zmíněné tři stratigrafické fáze.

S jistou opatrností lze následnost OBJ01 a OBJ02 spojit s událostí v roce 1289 (vypálení – spáleništní výplň OBJ01), pak mladší s rokem 1300 nebo 1315. Určitý problém je se složitější stratografií objektů OBJ05, OBJ16 a OBJ06, kde má spáleništní charakter až nejmladší objekt (OBJ06). Starší objekty bychom museli posunout před rok 1289, nebo předpokládat, že oheň doprovázel i události kolem 1300 nebo 1315. Písemné zprávy v tomto směru informaci nepodávají, ale dva požárové horizonty jsou prokázány na parcele domu č. p. 87 v ulici Krále Jiřího (*Frolík 2023a*). Nálezy ze všech zmíněných objektů mají víceméně jednotný charakter, ale nelze předpokládat, že by se keramika v intervalu 1289 až 1315 nějak významně vyvíjela. Svou roli jistě hraje také malý počet nálezů.

Soubor objektů z východní strany náměstí ilustruje počáteční fáze lokovaného města, pro které jsou zahloubená obydlí/suterény charakteristické (*Čapek – Netolický 2014*). Již také bylo upozorněno (*Frolík 2025*) na skutečnost, že zahloubená obydlí ukazují jinou půdorysnou strukturu minimálně této části náměstí a vytvářejí něco jako uliční čáru proti východní straně náměstí. Již dříve takto charakterizované OBJ01, OBJ02, OBJ04, OBJ05 a OBJ06 a jižněji situovaný objekt 701 (*Frolík 2025; Frolík v tisku*) doplňují na základě rozboru nálezových okolností OBJ09+OBJ14 a OBJ10. Z předpokládané linie vybočuje (směrem do předpokládané ulice) OBJ12, ale v tomto případě se nemusí jednat o zahloubené obydlí (dochované torzo je na jednoznačné rozhodnutí příliš malé). Ostatní objekty můžeme charakterizovat jako sídlištní jámy nebo kúlové jamky (OBJ07, OBJ11), u některých není jednoznačná charakteristika možná (OBJ13, OBJ15). Možnosti interpretace limituje absence nálezů z nich (OBJ07, OBJ11, OBJ13, OBJ15, KJ). Prokazují však využívání plochy náměstí nejen pro komunikační aktivity.

6. Závěr

Terénní situace a archeologické nálezy z jihovýchodní části náměstí Arnošta z Pardubic osvětluji počátky Českého Brodu jako vrcholně středověkého města, a to v širším záběru, než bylo možné doložit u již publikovaného objektu 701 (*Frolík 2025*). Rozbor prokázal existenci nejméně pěti (s objektem 701 šesti) městišť s objekty interpretovanými jako zahloubená obydlí/suterény, která jsou pro počátky našich měst typická. Objekty vytvářejí řadu (včetně zmíněného objektu 701) tvořící uliční linii a dokládají, že půdorys Českého Brodu byl v jeho počátcích odlišný. Nejednoznačné písemné zprávy naznačují, že

Český Brod postihly v období 1289 až 1315 tři katastrofy, minimálně jednou v podobě požáru. Zkoumané objekty se objevují až ve třech následných fázích, část z nich zanikla požárem. Nálezy (především keramické zlomky) odpovídají pokročilému 13. a staršímu 14. století. Bližší podrobnosti o podobě a vybavení evidovaných objektů a detailní přiřazení k jednotlivým fázím by bylo možné jen na základě plošného výzkumu alespoň některých objektů. Zdá se, že pod dlažbou náměstí jsou dochovány situace z počátečního období existence města v dosti značném rozsahu. Plošným výzkumem by se také eliminovala omezení daná dokumentací a vzorkováním v liniových výkopech, často s limitovanými časovými možnostmi.

Prameny a literatura

- CIM II: Codex Iuris Municipalis regni Bohemiae II. Privilegia královských venkovských měst 1225–1419.* Ed. J. Čelakovský. Praha 1895.
- Čapek, L. – Netolický, P. 2014: Vyhodnocení zahloubených staveb (tzv. „zemnic“ a „suterénů“) z počátků měst v Čechách a na Moravě na základě studia jejich formální a prostorové struktury. *Forum Urbes Medii Aevi* 8, 80–99.
- Ebel, M. – Frolík, J. – Razím, V. 1998: Opevnění města Českého Brodu. *Průzkumy památek* 5/2, 47–76.
- Frolík, J. 1996: Archeologický výzkum Českého Brodu v letech 1994–1995. *Archeologické rozhledy* 48, 737–747.
- Frolík, J. 1998: Archeologický výzkum městského opevnění v Českém Brodě v roce 1997. *Archeologie ve středních Čechách* 2, 385–394.
- Frolík, J. 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na lokalitě Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic čp. 25 – akce: stavba bytového domu, nálezořá zpráva uložena v Ústavu archeologické památkové péče středních Čech, čj. 689/01.
- Frolík, J. 2010: Zpráva o průzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: dokumentace sklepů v čp. 1, 25 a 56. Nálezořá zpráva, ulož. v Ústavu archeologické památkové péče středních Čech.
- Frolík, J. 2011: Zpráva o průzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: dokumentace sklepů v čp. 12 a 47. Nálezořá zpráva, ulož. v Ústavu archeologické památkové péče středních Čech.
- Frolík, J. 2017: Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl II. Analýza. *Castrum Pragense* 14, ABG 1. Praha.
- Frolík, J. 2019: Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG 3/2. Praha.
- Frolík, J. 2021: Kouřimské předměstí z pohledu archeologie. Záchranný archeologický výzkum v letech 2006 až 2007. *Archeologie ve středních Čechách* 25, 663–728.
- Frolík, J. 2023a: Archeologický výzkum na parcele domu č. p. 87 v ulici Krále Jiřího v Českém Brodě. *Archeologie ve středních Čechách* 27, 251–286.
- Frolík, J. 2023b: Archeologický výzkum bývalé radnice v Českém Brodě v letech 2017 až 2022. *Archeologie ve středních Čechách* 27, 591–619.
- Frolík, J. 2025: Příspěvek k městským počátkům Českého Brodu. *Archeologie ve středních Čechách* 29, 573–590.
- Frolík, J. *v tisku*: Městské počátky Českého Brodu ve 13. století. *Archaeologia Historica* 51/1.
- Frolík, J. – Stránská, P. – Votrubová, J. – Emmerová, B. – Vaněk, D. 2017: People „on the Margin“: A Medieval Cemetery in Český Brod – Malechov (Central Bohemia). *Interdisciplinaria Archaeologica. Natural Sciences in Archaeology* 8, 59–75.
- Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí. *Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa.* Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.
- Mrvík, V. J. 2021: Dějiny královského města Český Brod. Český Brod.
- Novák, J. B. ed. 1903: Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně /1279–1296/. Praha.
- Spence, C. 1990: *Archaeological Site Manual.* London.

A contribution to the early history of the town of Český Brod 2

This text presents the results of a rescue excavation carried out in the southeastern part of Arnošt of Pardubice Square during a complex reconstruction of local utility networks in 2002 (Figs. 1 and 2). A total of 16 features, a post hole, and selected cross sections of the strata were documented (Figs. 3 and 4). The majority of identified features can be interpreted as sunken dwellings/basements (OBJ01, OBJ02, OBJ04, OBJ05, OBJ06, OBJ09, OBJ10, and likely also OBJ16 – Figs. 6–8, 16–17, 19). Some of them were destroyed by fire and were then rebuilt in the same place, in up to three phases. In the northern part of the documented area, a barrel-vaulted high medieval cellar (OBJ08) was identified, belonging to adjacent house no. 21 (Figs. 10 and 11). The field situation was further complemented by unidentifiable pits (OBJ03, OBJ07, OBJ11, OBJ13 to OBJ15 – Figs. 5, 9, 11, 14 and 18) and a post hole. OBJ12 was destroyed by fire (Figs. 12 and 13) and may thus represent the remains of a manufacturing facility or a sunken building.

The features are sunken into the square's earliest surface layer or into a cultural layer that used to cover it. The majority of finds are potsherds (Tables 1 and 2). The earliest phase of the site's use is represented by a few fragments of prehistoric pottery dating back the Middle and Late Bronze Ages (Fig. 20:10–12; 23:24). The exact nature of this prehistoric settlement remains unknown. The medieval pottery recovered belongs to a total of 13 pottery classes, distinguished based on their technological properties (Figs. 20–24). Most of the finds are fragments dating back to the late 13th and early 14th centuries.

Historical records suggest that Český Brod was struck by as many as three disasters at the turn of the 14th century (1289, around 1300, 1315). The first event is associated with a fire, as evidenced by the backfill material in some features. The three aforementioned stratigraphic phases (OBJ05 – OBJ16 – OBJ06) also seem to correspond to three disasters. The cluster of features on the square's eastern side illustrates the early phases of the town's existence, characterized by sunken dwellings/basements.

The sunken dwellings point to a different layout structure, at least in this part of the square, and form a street line running parallel with the square's eastern side (OBJ09, OBJ01, OBJ02, OBJ04, OBJ10, OBJ05, and OBJ06; Fig. 4). They also include the more southerly situated feature 701 (Frolík 2025), i.e. there are six plots in total.

More detailed information about the form and furnishings of the documented features, as well as their precise classification into individual phases, would only be possible if at least some of the features were completely excavated. It seems that features dating from the town's early period are preserved in significant numbers beneath the square's surface.

English by Jan Machula

Fig. 1. Český Brod. Section of a cadastral map. The circle marks the area containing the aforementioned archaeological situations.

Fig. 2. Arnošt of Pardubice Square, eastern part. The monitored and documented trenches are plotted.

Fig. 3. Arnošt of Pardubice Square, eastern part. 1–11 – locations of documented cross sections; A–H – location of so-called bar charts.

Fig. 4. Arnošt of Pardubice Square, eastern part. Locations of individual features (OBJ01 to OBJ16), their preserved extents are depicted as well.

Figs. 5–18. Cross sections and Harris matrices for the individual features in trenches in Arnošt of Pardubice Square.

Fig. 19. Trench for a sewage system containing features OBJ01 to OBJ03.

Fig. 20–24. Pottery. Measurable rim and body diameters and pottery classes have been added; the red painting is marked in black, and the glaze is indicated by hatching around the fragment's circumference.

Fig. 25. 1, 2 – iron, 3 – pottery.

Table 1. Overview of recovered finds.

Table 2. Overview of discovered pottery fragments according to individual pottery classes.